

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Факультет економіки та менеджменту

(повна назва факультету)

Кафедра менеджменту та адміністрування

(повна назва кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня

Магістр

(назва освітнього ступеня)

на тему: Дослідження системи планування соціально-економічного розвитку
громади, на прикладі Нараївської територіальної громади

Виконав(ла): студент(ка) 6 курсу, групи БАМ-61
спеціальності 281 – Публічне управління
та адміністрування

(шифр і назва спеціальності)

Сушко Я. В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник Твердохліб О.С.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль Мосій О.Б.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Завідувач
кафедри Сороківська О.А.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Рецензент Завідна Л.Д.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль
2023

АНОТАЦІЯ

Тема: «Дослідження системи планування соціально-економічного розвитку громади, на прикладі Нараївської територіальної громади»

Кваліфікаційна робота: 73 сторінки, 13 рисунків, 5 таблиць, 2 додатки, 29 літературних джерела.

Об'єкт дослідження – система планування соціально-економічного розвитку Нараївської територіальної громади.

Мета роботи – ґрунтовне висвітлення основних теоретичних засад соціально-економічного розвитку територіальної громади, аналізування плану і стану розвитку соціальної інфраструктури та економічного розвитку громади, а також розробка перспективних напрямків розвитку Нараївської територіальної громади на основі отриманих від аналізування результатів.

Методи дослідження – теоретико-логічний, теоретико-економічний, статистичний аналіз, метод порівняння, фінансово-економічний аналіз, метод ознайомлення.

Сформульовано пропозиції щодо активізації молодіжної роботи у Нараївській ТГ та запропоновано введення посади менеджера з регіонального розвитку у даній громаді.

Результати дослідження будуть впроваджені в діяльність Нараївської територіальної громади.

Ключові слова: територіальна громада, стратегія, система планування, перспективні напрямки.

ANNOTATION

Theme: «Study of the planning system of socio-economic development of the community, on the example of the Narayiv territorial community»

Qualifying work: 73 pages, 13 figures, 5 tables, 2 additions, 29 literary sources.

A research object is the system of planning of socio-economic development of Narayivska of the incorporated territorial society.

An aim of work is sound illumination of basic theoretical principles of socio-economic development of the incorporated territorial society, analysis of plan and development of social infrastructure and economic development of society status, and also development of perspective directions of development of Narayivska of the incorporated territorial society on the basis of the results got from an analysis.

Research methods - theoretical and logical, theoretical and economic, statistical analysis, comparison method, financial and economic analysis, method of familiarization.

Proposals are formulated to intensify youth work in Narayivska ATC and the position of a regional development manager in this community is proposed.

Research results will be inculcated in activity of Narayivska of the incorporated territorial society.

Keywords: territorial society, strategy, planning system, perspective directions, is incorporated.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАД ТА СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ГОЛОВНА УМОВА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ.....	10
1.1 Розвиток громад в умовах децентралізації влади.....	10
1.2 Територіальна громада як суб'єкт управління соціально-економічним розвитком.....	14
1.3 Стратегічне планування як інструмент соціально-економічного розвитку громад.....	17
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ ТА АНАЛІЗ СИСТЕМИ ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НАРАЇВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	21
2.1 Загальна характеристика Нараївської територіальної громади.....	21
2.2 Аналізування Плану соціально-економічного розвитку Нараївської територіальної громади, його мета, пріоритети, цілі і завдання.....	30
2.3 Аналізування стану розвитку соціальної інфраструктури та економічного розвитку Нараївської територіальної громади, її SWOT-аналіз.....	35
РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ НАРАЇВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	44
3.1 Опитування як засіб удосконалення стратегії розвитку Нараївської громади.....	44
3.2 Пропозиції щодо планування молодіжної роботи у Нараївській територіальній громаді.....	49

3.3 Введення посади менеджера з регіонального розвитку у Нараївській селищній раді.....	52
РОЗДІЛ 4 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ.....	58
4.1 Стан та процес організації охорони праці у Нараївській територіальній громаді.....	58
4.2 Розроблення заходів цивільного захисту населення і територій в межах стратегії розвитку сільської громади.....	61
ВИСНОВКИ.....	64
БІБЛІОГРАФІЯ.....	66
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах децентралізації та проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні були утворені територіальні громади, яким було передано значну частину ресурсів та відповідальність за процес життєдіяльності громади. На якість соціально-економічного розвитку кожної громади впливає чітко розроблена система планування, яка включає в себе зміст, цілі та перспективні напрямки. Змістом планування є безперервний процес конкретизації цілей розвитку всієї організації та окремих її структурних підрозділів, визначення засобів, строків і послідовності їх досягнення та реалізації. Це вимагає пошуку напрямів ефективного розвитку з метою зростання якості життя у громадах, зміцнення їх фінансового потенціалу, розвитку всіх сфер життя. Тому обрана тема дослідження є актуальною.

Предмет дослідження – система планування соціально-економічного розвитку Нараївської ТГ.

Мета роботи: важливу роль у процесі розвитку громад відводиться ефективному використанню інструментів планування, адже планування – це ухвалення найважливіших рішень задля якісного розвитку громади. Успішне функціонування громад та використання ними можливостей для власного розвитку можливе лише при правильно складеній системі планування. Отже, ґрунтовне висвітлення основних теоретичних засад соціально-економічного розвитку територіальної громади, аналізування плану і стану розвитку соціальної інфраструктури та економічного розвитку громади, а також розробка перспективних напрямків розвитку Нараївської ТГ на основі отриманих від аналізування результатів є метою кваліфікаційної роботи магістра.

Завдання дослідження:

- аналізування теоретичних основ соціально-економічного розвитку громад;

- аналізування стану розвитку та SWOT-аналіз Нараївської територіальної громади;
- розробка перспективних напрямів розвитку Нараївської територіальної громади.

Інформаційною базою даної роботи є законодавчі документи, монографії та статті науковців, друковані посібники, методична література, внутрішні документи громади.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАД ТА СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ГОЛОВНА УМОВА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ

1.1 Розвиток громад в умовах децентралізації влади

В Україні завершується здійснення реформи місцевого самоврядування та децентралізація влади, яка ставить за мету значне зростання повноважень територіальних громад та передачу їм ресурсів.

Реформа децентралізації є однією з найважливіших реформ України на шляху до успішної, розвинутої, економічно потужної держави. Реформа децентралізації впроваджує інституційну модернізацію, яка зміцнює спроможність громад до створення умов, сприятливих для розвитку локального бізнесу на її території. До інструментів інституційної модернізації належать такі засоби як розробка стратегії розвитку громад, координація стратегій розвитку на горизонтальному та вертикальному рівнях, освоєння ширшого спектра інструментів покращення економічного розвитку [1].

На теперішньому етапі українського державотворення важливе місце займає адміністративно-територіальна реформа децентралізації, яка розпочалась в Україні у 2014 році і зараз завершується. Реформа спрямована на значні інституційні зміни, які сприяють подоланню інституційної кризи утворення, утворенню та посиленню локальної ідентичності жителів громади та суб'єктів підприємництва, але це своєю чергою зробить ефективним використанням власного потенціалу розвитку громади зокрема та глобальної економіки загалом [2].

Територіальною громадою є група мешканців, які є об'єднаними місцем проживання певного села чи міста, яке є самостійною адміністративно-територіальною одиницею, або добровільне об'єднання мешканців кількох сіл, що

мають спільний адміністративний центр [3]. Громада створюється з метою більш ефективної взаємодії її членів у процесі життєдіяльності.

Лисенко І.М. пропонує вважати територіальну громаду спільнотою людей, які об'єднані сталими взаємозв'язками, мешканців певної території, що здійснюють самоврядування через місцеві референдуми, загальні збори, органи місцевої представницької влади, та інші об'єднання громадян з метою реалізації власних інтересів [4].

Процес утворення громад вимагає забезпечення умов для їх розвитку. Розвиток - це процес перманентних перетворень та змін наявного стану суб'єкту у досконаліший стан з вищими параметрами якісних характеристик, які виникають як накопичений результат зростання відповідних кількісних показників. Місцевий розвиток, чи розвиток територіальних громад у високорозвинених країнах світу має пряме відношення до «місцевого економічного розвитку». Він є об'єктивним і складним багатогранним процесом, він стосується відносно завершеної суспільно-економічної одиниці [5].

Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. [5] наводять такі визначення місцевого економічного розвитку, даного різними авторами:

1) спільна робота місцевих людей заради досягнення сталого економічного зростання, яке принесе економічні вигоди та покращення якості життя для всіх членів громади («громада» у цьому контексті визначається як місто, міська агломерація чи регіон країни) (джерело: WorldBank);

2) діяльність підприємств, органів місцевого самоврядування та інших зацікавлених сторін, спрямована на максимізацію економічних ресурсів громади (МЕР). МЕР підвищує добробут, можливості працевлаштування та якість життя громадян;

3) спільна діяльність влади, бізнесу та громади, метою якої є формування економічного потенціалу населеної місцевості та покращення економічного майбутнього і підвищення якості життя населення;

4) процес стратегічного партнерства, який допомагає прискорити темп зростання продуктивності (ключова економічна мета), стимулюючи інвестиції в нові та наявні підприємства з високим потенціалом до зростання і створюючи такі місцеві факторні умови, які тривалий час сприяють цьому зростанню. МЕР орієнтований на зростання добробуту і допомагає закласти основу національного процвітання;

5) процес, у якому державні та місцеві органи влади, бізнес і неурядові (громадські) організації працюють разом задля створення кращих умов для економічного зростання і додаткової кількості робочих місць.

Процес створення територіальних громад розпочався у 2015 році. Динаміка кількості утворених ТГ зображено на рис. 1.1

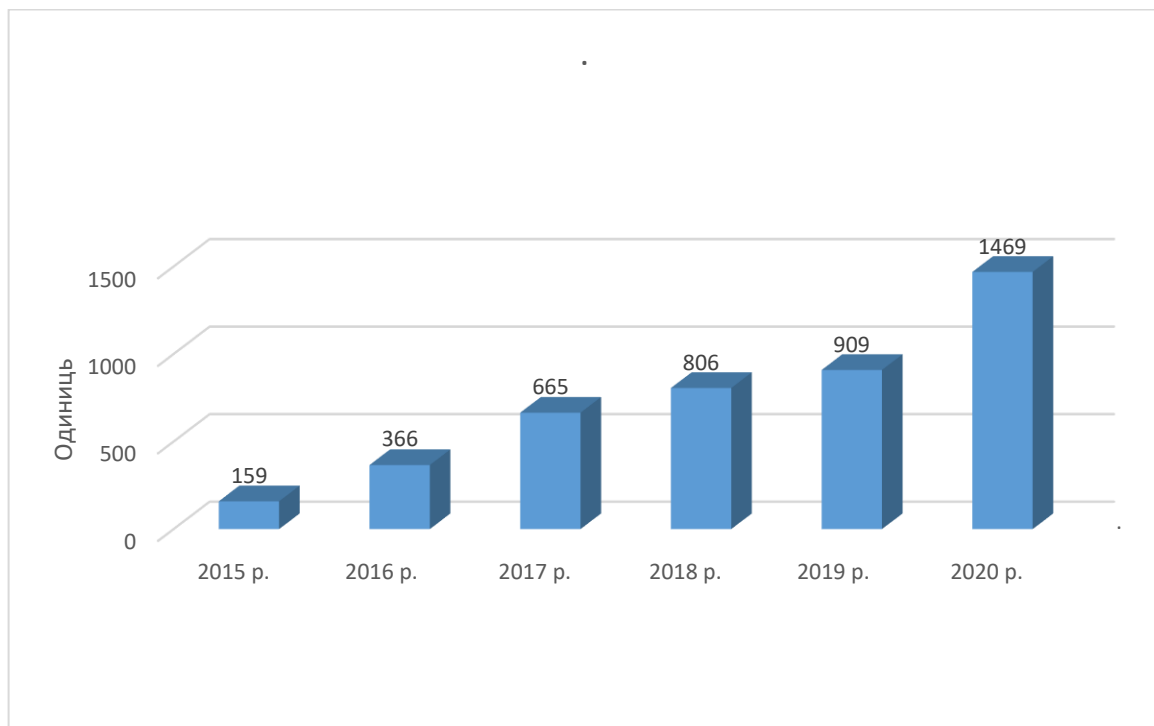

Рисунок 1.1 - Динаміка ТГ в Україні (розроблено автором за даними [6], [14])

Дуже важливо, щоб цілі та напрямки розвитку громади були орієнтовані на баланс трьох складових розвитку – економічної, соціальної та екологічної та

доповнювали стратегію регіону та України в цілому. Для цього на Саміті ООН зі сталого розвитку ухвалили 17 глобальних Цілей сталого розвитку на період до 2030 року. Оскільки наша держава ратифікувала «Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом», то ми аакож беремо їх за основу при створенні стратегій. У документі їх описують як «Нова світоглядна парадигма, на якій ґрунтується Стратегія, є політичною та практичною моделлю такого розвитку всіх країн світу, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [7].

Результати всеукраїнського соціологічних досліджень «Децентралізація та реформа місцевого самоврядування» (проводиться щорічно з 2015 року) та всеукраїнського соціологічного дослідження «Децентралізація та реформа місцевого самоврядування: думки і погляди жителів територіальних громад, які пройшли процес об'єднання в 2015-2018 роках» (проводяться щорічно з 2017 року) засвідчили, що реформа децентралізації визнана однією з найбільш успішних реформ. Більшість населення - 59% вважають реформу місцевого самоврядування та децентралізацію потрібними (на початку реформи - 15%); 59% українців або відчули покращення від реформи, або очікують на нього. Найбільш очікуваними результатами реформи є зменшення корупції - 58% та покращення якості та доступності послуг - 39%. Ці ж дослідження показали, що для більш динамічного розвитку громад потрібно покращити управління - 39,5%, і забезпечити співробітництво між владою і жителями громади 37% [8],[9]. Реформування місцевого самоврядування вимагає усвідомлення відповідальності територіальних громад у сфері вирішення проблем добробуту їх жителів та успішного функціонування громади в цілому.

1.2 Територіальна громада як суб'єкт управління соціально-економічним розвитком

Місцеве самоврядування є формою народовладдя та одним з найважливіших демократичних інститутів суспільства, що впливає на розвиток й становлення української держави, сприяє децентралізації державної влади, активізації участі населення в управлінні державними і регіональними справами, вирішенню їх соціально-економічних питань [10].

Значення територіальної громади для суспільства важко переоцінити, адже «...саме в громаді полягає сила свободи народу. Громадські інститути відіграють для встановлення незалежності ту саму роль, що й в початкові школи для науки; вони відкривають народові шлях до свободи й участь його послугоуватися тією свободою, втішатися її мирним характером»[11, с.67].

Не зважаючи на визначну роль такого необхідного для розвитку місцевого самоврядування інституту як територіальна громада, він все ще знаходиться у фазі формування та розвитку. Діючий Закон України «Про місцеве самоврядування» подає таке визначення: «Територіальна громада – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр» [12].

Вживання поняття територіальної громади на державному рівні, як первинного суб'єкта місцевого самоврядування України відбулося із прийняттям 1996 році Конституції України, що стало важливою подією на шляху утвердження України як демократичної та правової держави.

У статті 140 Конституції України зазначено, що місцеве самоврядування є правом територіальної громади (жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста) самостійно розв'язувати питання місцевого значення в межах законів України та Конституції.

На противагу від Європейської хартії місцевого самоврядування, яка визначає його як право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення, територіальну громаду Конституція України ставить на перше місце [13].

Посилення та зміцнення правового статусу територіальної громади в Конституції України та законах України відповідає не лише міжнародній практиці, а й історичним традиціям українського народу. Дослідженням розвитку територіальної громади за часів існування Київської Русі займався український історик, громадський діяч і публіцист М.С. Грушевський, який спостерігав за розвитком територіальної громади від родин і родів та відмітив зростаюче значення територіальної близькості, сусідства, тощо [15].

Роздумуючи над питанням про значення територіальної громади, І. Франко у своєму творі «Що таке громада і чим би вона повинна бути» ще наприкінці XIX століття дає таке визначення: «Наші устами кажуть, що громада - то перша і найменша одиниця адміністративна; з громад складаються повіти, з повітів край, з країв держава... Коли кожний повіт, кожний край, кожна держава складається з громад - сільських чи міських, то все одно перше і найголовніше завдання тих, що управляють державою, краями, повітами, повинна би бути така, щоб добре упорядкувати і мудрими правами якнайліпше забезпечити ту найменшу, але основну одиницю. Бо коли громада зле впорядкована, бідна, темна і сама собі розлазиться, то очевидно, що й увесь побудований на ній порядок повітовий, крайовий і державний не може бути тривалий» [16, с.175].

Територіальні громади (общини) були центрами громадського самоврядування за часів Київської Русі. В містах України діяло магдебурзьке право, що базувалося на праві громад і забезпечувало міським громадам право запроваджувати місцеве самоврядування. Громади також входили у систему місцевого самоврядування, що була затверджена Конституцією УНР від 29 квітня 1918 року [17].

У науковій літературі не знайдемо єдиного підходу щодо визначення поняття «територіальна громада». О. Мороз та М. Баймуратов [18,19] наводять такі ознаки територіальної громади, які, на нашу думку, найбільш цілісно та узгоджено характеризують особливості територіальної громади (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 Ознаки територіальної громади

№ п/п	О. Мороз	М. Баймуратов
1	Спільна територія існування	Територіальна – спільне проживання людей на певній території
2	Спільні інтереси у вирішенні питань життєдіяльності	Інтегративна – територіальна громада є наслідком об'єднання усіх жителів даної території
3	Соціальна взаємодія в процесі реалізації спільних інтересів	Інтелектуальна – формування територіальної громади ґрунтується на основі спільних інтересів її членів, для вирішення питань місцевого значення
4	Спільна комунальна власність	Майнова – територіальна громада є суб'єктом комунальної власності, володіє нерухомим та рухомим майном, доходами з місцевих бюджетів, природними та земельними ресурсами
5	Сплачування комунальних (місцевих) податків та зборів	Фіскальна – жителі територіальної громади сплачують місцеві податки

Аналізуючи подані ознаки, маємо свідчення про те, що територіальна громада взагалі є явищем складним і багатогранним та особливою формою організації суспільства.

Створення територіальних громад – це процес утворення самостійних територіальних одиниць, що супроводжується однаковими ознаками: самостійні органи, бюджет, власність тощо. Нова територіальна громада може утворитися шляхом злиття інших територіальних громад в одну.

Якщо досліджувати розвиток громад в умовах адміністративно-територіальних реформи, що розпочалася у 2014 році на основі створення ТГ (територіальних громад) на добровільній основі, то саме ТГ стали основою для спроможного місцевого самоврядування, адміністративно-територіальною одиницею. Внаслідок цієї реформи (згідно з інформацією Державного реєстру виборців) станом на серпень 2020 року утворилось 1469 громад [20].

Отже, територіальна громада в Україні являється первинною і найважливішою ланкою в системі місцевого самоврядування, яка має за мету захищати інтереси громадян, які проживають на певній адміністративно-територіальній одиниці (безпосередньо в межах ТГ). Від того, як будуть розвиватися територіальні громади, яким чином балансуватимуть економічні, соціальні та екологічні інтереси суб'єктів місцевого самоврядування і наскільки обґрунтовано і правильно проводитимуться процеси створення «спроможних» територіальних громад, і залежатиме розбудова сучасної, ефективної, економічно розвиненої та конкурентоспроможної української держави.

1.3 Стратегічне планування як інструмент соціально-економічного розвитку громад

Внаслідок реформи децентралізації на органи місцевого самоврядування було покладено функції короткострокового та довгострокового планування. Інструментом короткострокового планування виступають місцеві програми соціально-економічного розвитку, які розробляються на 1-3 роки, а довгострокового планування – стратегія територіальної громади, що розробляється на 7-10 років. Ці два типи документів повинні складатися на основі аналізу соціально-економічного потенціалу громади та місцевих проблем, цілі їх розв'язання повинні досягатися за допомогою конкретних заходів і бути тісно пов'язані між собою, оскільки загальні цілі визначаються в стратегії, а конкретизуються – у їх програмах.

У процесі розвитку громад важлива роль належить ефективному використанню інструментів стратегічного планування. Стратегічне планування – це системна технологія обґрунтування та ухвалення найважливіших рішень щодо місцевого розвитку, визначення бажаного майбутнього стану території та способу його досягнення, що базується на ситуаційному аналізі зовнішнього оточення території та її внутрішнього потенціалу і полягає у формуванні узгоджених з територіальною громадою дій на реалізації яких концентруються зусилля, ресурси основних суб'єктів місцевого розвитку [21].

Після свого становлення територіальні громади (далі – ТГ) приділяють значну увагу розвитку інфраструктури населених пунктів: ремонту доріг, садочків, шкіл, будівель медичних закладів, інших об'єктів інфраструктури тощо. Для стимулювання спроможності ТГ цього недостатньо, потрібно не лише користуватися коштами, а й збільшувати надходження, розвивати економічний потенціал громади. Саме тому ТГ спільно з фахівцями розробляють стратегії розвитку громад.

Особливої актуальності проблематика стратегічного планування регіонального розвитку в Україні набула у зв'язку з децентралізацією влади та реформою державного управління. Ці заходи передбачають передання повноважень і відповідних фінансових ресурсів для розвитку територій на місцевий рівень, чим і обумовлюється необхідність удосконалення методології та інструментарію стратегічного планування як на національному, так і на локальному рівнях [22]. Стратегічне планування розвитку громад – це систематичний процес ухвалення рішень, що сфокусований на потребах громади та має на меті вирішення найбільш актуальних локальних проблем, оптимальне використання конкурентних переваг з урахуванням розумного розподілу наявних ресурсів (часу, коштів, експертного потенціалу, матеріальних благ). Таке планування передбачає покращення рівня добробуту населення та підвищення темпів розвитку конкретного населеного пункту чи регіону [23].

Стратегічне планування розвитку громади – це робота групи, складеної з представників основних верств територіальної громади, над визначенням:

- майбутнього образу (бачення) громади, яким його хоче бачити сама територіальна громада;

- головних (стратегічних) цілей, досягнення яких забезпечить набуття громадою визначеного громадою образу;

- планів дій, тобто логічних послідовних заходів, спрямованих на досягнення цих цілей з використанням спеціальних процедур. Воно, зокрема: є стійкішим, бо, за умови дотримання методики, є менш залежним від зміни управлінських команд; дозволяє використовувати наявні ресурси для розвитку націлено, тобто з більшою користю; стимулює новаторські підходи; згуртовує громаду навколо цілей її розвитку та сприяє її самоусвідомленню; забезпечує умови для доступу громади до позичкових ресурсів та грантів [24].

Сучасна стратегія розвитку громади повинна: містити якісні цілі, досягнення яких є вирішальним для загального результату місцевого розвитку; підтримувати громадську ініціативу; концентрувати головні зусилля в потрібний час у потрібному місці; передбачати таку гнучкість поведінки, щоб використовувати мінімум ресурсів для досягнення максимального результату; сприяти адаптації розвитку території до зовнішніх змін; визначати скоординоване керівництво; окреслювати коректну послідовність дій; забезпечувати гарантовані ресурси [5].

Стратегічне планування дає органам місцевого самоврядування комплексний інструмент, який поєднує аналіз поточних дій, прогнози соціально-економічного розвитку на сценарії можливого майбутнього з виробленням стратегії його досягнення [23].

Стратегічне планування дає територіальній громаді можливість підвищення спроможності громади пристосовуватися до майбутніх подій, враховувати ризики, протидіяти економічним та соціальним кризам; допомагає втілити плани дій (цілі та завдання) місцевого розвитку громади; сприяє гармонізації цілей членів громади,

бізнесу, місцевої влади, зменшує ризики непідготовленої спонтанної реакції на обставини, допомагає обминути перешкоди на шляху розвитку; допомагає раціонально використовувати обмежені ресурси; допомагає отримати конкурентні переваги за нові інвестиції, робочі місця, мешканців і гостей [5].

Щоб стратегічне планування було ефективним, тут потрібна база – система нормативно-правових актів, що передбачає права та повноваження органів місцевої влади під час розробки та реалізації місцевих стратегій, а також і відповідальність за них.

При розробці та реалізації планування в об'єднаних громадах потрібно опиратися на ряд нормативно-правових актів, в першу чергу – закони України, і далі – спеціальні методичні рекомендації. Найосновніші з них:

- Закон «Про місцеве самоврядування в Україні»;
- Закон «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України»;
- Закон «Про засади державної регіональної політики»;
- Постанова Кабінету Міністрів України №932 від 11.11.2015 р. (в редакції від 01.02.2019р.) «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів»;
- Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України №75 від 30.03.2016 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування і реалізації прогнозованих та програмних документів соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади»;
- Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України №224 від 29.07,2002 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку».

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА АНАЛІЗ СИСТЕМИ ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НАРАЇВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1 Загальна характеристика Нараївської територіальної громади

Нараївська територіальна громада Тернопільського району Тернопільської області була утворена 5 квітня 2019 року.

Адміністративний центр громади розташований у м. Бережани, вулиця Шевченка, 15-А (третій поверх).

Нараївська територіальна громада розміщена на північно-західній та західній частині Бережанського району Тернопільської області. Адміністративним центром громади є село Нараїв.

Утворення Нараївської сільської територіальної громади було здійснене згідно із Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». При цьому було проведене об'єднання таких семи сільських рад:

- Нараївської (с. Нараїв, с. Дуляби, с. Шайбівка),
- Рекшинської (с. Рекшин, с. Двірці, с. Писарівка, с. Поточани, с. Стриганці),
- Курянівської (с. Куряни, с. Павлів),
- Вербівської (с. Вербів),
- Підвисоцької (с. Підвисоке, с. Гутисько, с. Демня),
- Рогачинської (с. Рогачин, с. Волиця)
- Лапшинської (с. Лапшин, с. Гайок).

Територія громади є нерозривною, її межі визначаються по зовнішніх межах юрисдикції рад територіальних громад, що об'єдналися. Територією громади протікають річки Нараївка та Золота липа.

Чисельність населення Нараївської громади станом на кінець 2022 року складала 7074 осіб, причому всі жителями є сільськими мешканцями. Динаміка населення станом на початок 2020-2022 років наведена на рис. 2.1

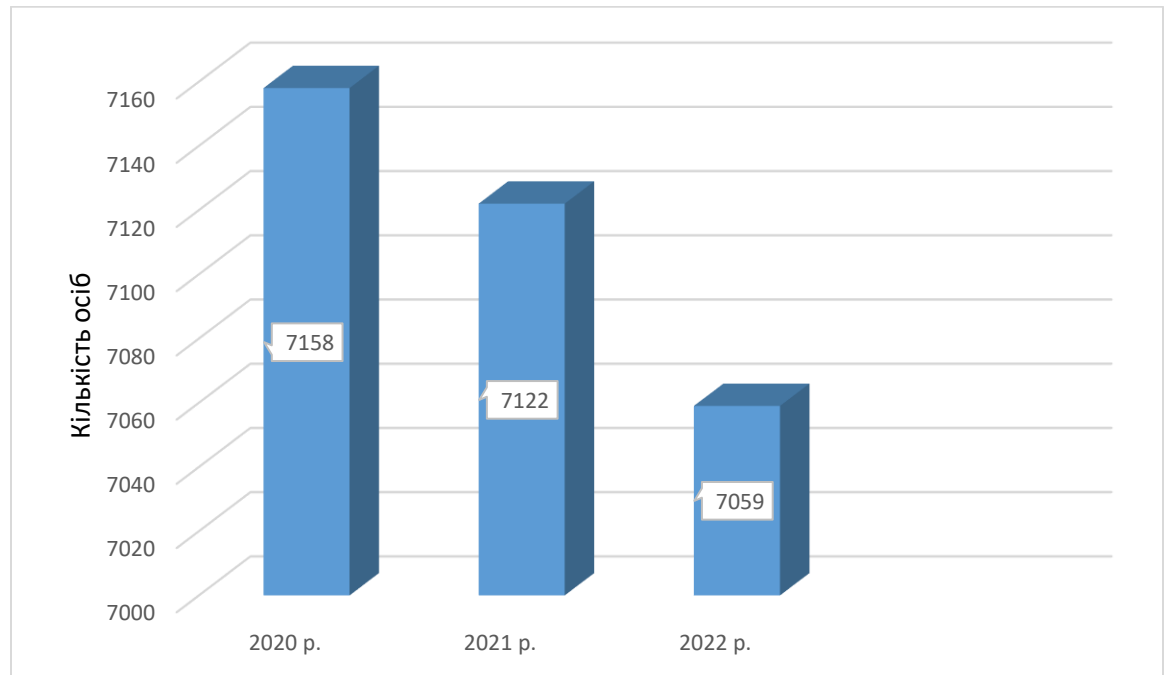

Рисунок 2.1 - Динаміка чисельності населення Нараївської ТГ (станом на початок року)

Щільність населення громади, яка досліджується, станом на 1.12.2022 року становила 32,44 осіб на один км², що у 2,30 рази менше, ніж значення даного показника в цілому по Тернопільській області (74,62 осіб) та у 2,31 разів менше, ніж по Україні (75,12 осіб) [25].

На формування демографічної ситуації в Нараївській територіальній громаді впливали особливості історичного розвитку території, а також природний та механічний рух її населення. Графічне зображення природнього руху населення Нараївської ТГ наведено на рис. 2.2

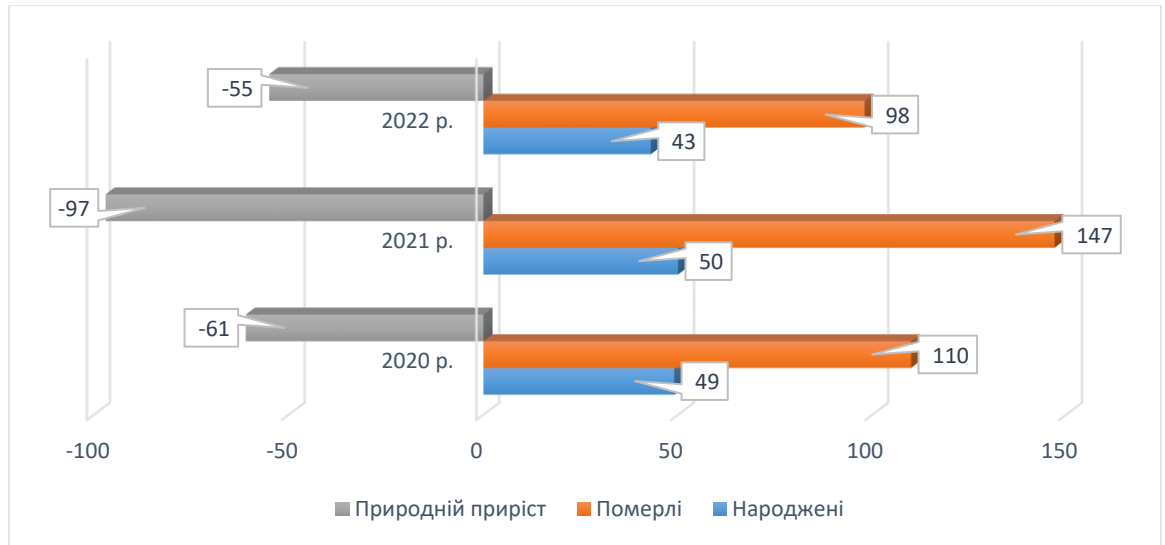

Рисунок 2.2 - Показники природнього руху населення Нараївської ТГ, осіб

Як видно з вище наведеного рисунку, у Нараївській ТГ впродовж досліджуваного періоду спостерігалися негативні тенденції природнього руху населення, оскільки рівень смертності значно перевищував рівень народжуваності, внаслідок чого природній приріст був негативним. Це, зокрема, пояснюється старінням населення громади.

Показники механічного руху населення Нараївської ТГ зображені на рис. 2.3

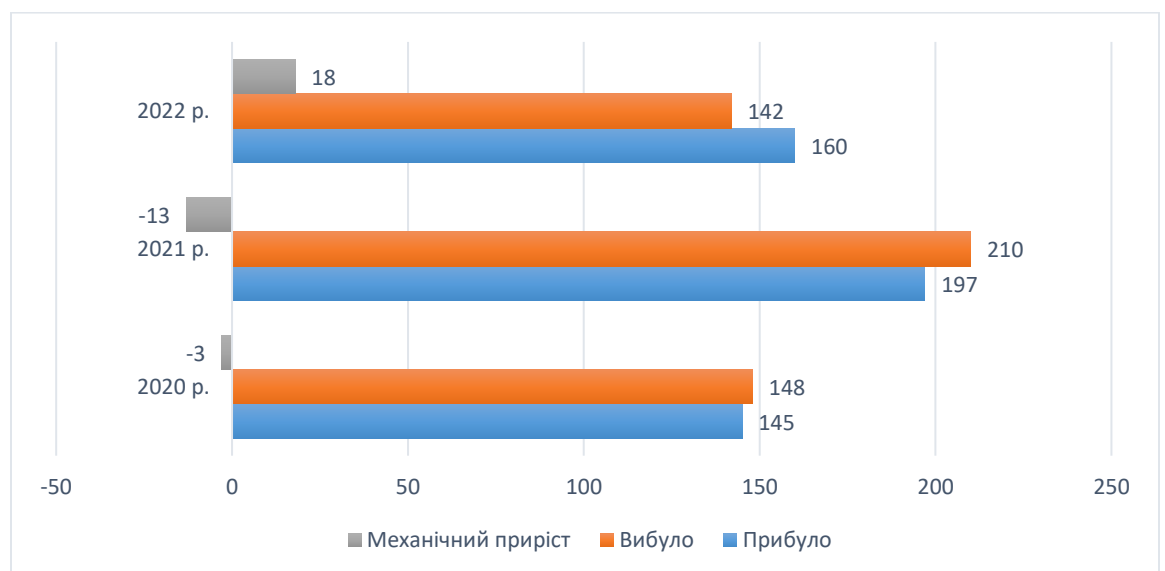

Рисунок 2.3 - Показники механічного руху населення Нараївської ТГ, осіб

У досліджуваній громаді, як і в багатьох інших громадах в нашій країні, великої гостроти набуло вирішення проблеми зайнятості у населення, ліквідації безробіття, покращення використання робочої сили, підвищення її якості тощо. Основними місцями праці жителів Нараївської територіальної громади виступають її бюджетні установи, ПП «Качан-07», ТОВ «Підвисоцький завод будматеріалів», ТОВ «Вербів», ФГ «Малинівка», а також підприємства, організації та установи, що розташовані в місті Бережани Тернопільської області. Спостерігається зростання чисельності працюючих, які здобули вищу освіту, що насамперед є характерним для штатних працівників сфери фінансової діяльності й державного управління.

Площа громади охоплює 21805,2 га. Територія громади нерозривна, визначення її меж здійснюється по зовнішніх межах сільських рад, що були об'єднані. На території громади містяться родовища корисних копалин, видобуток яких здійснюється у кар'єрах.

Взаємовідносини органів та посадових осіб Нараївської ТГ з органами виконавчої влади, діяльність яких поширюється на територію громади, базуються на засадах співробітництва та взаємодопомоги з метою забезпечення здійснення завдань соціально-економічного та культурного розвитку громади, її населених пунктів.

Рисунок 2.4 - Умовна структура органів управління Нараївської територіальної громади

Депутатів в Нараївській ТГ налічується 26 чоловік, а в складі виконкому – 8 чоловік.

Голова територіальної громади є головною посадовою особою об'єднаної територіальної громади семи сільських рад: Нараївської, Вербівської, Курянівської, Лапшинської, Підвисоцької, Рекшинської, Рогачинської та відноситься до категорії посадових осіб місцевого самоврядування.

Органи і посадові особи об'єднаної громади підконтрольні відповідним органам виконавчої влади лише з питань здійснення ними наданих законом окремих повноважень органів виконавчої влади.

За організацію зв'язків органів і посадових осіб ТГ з органами виконавчої влади відповідає сільський голова.

Органи і посадові особи Нараївської ТГ сприяють місцевим органам судової влади, прокуратури та інших правоохоронних органів в їхній діяльності, можуть надавати, в передбачених законодавством випадках, допомогу у здійсненні їхніх повноважень.

Сільський голова, або за його дорученням інша посадова особа, відповідає за організацію зв'язків органів і посадових осіб громади з органами судової влади і прокуратури.

Взаємовідносини органів і посадових осіб громади з підприємствами, установами і організаціями, що перебувають на її території, базуються на суворому дотриманні визначених законодавством прав суб'єктів господарської діяльності і визначаються формою власності підприємств, установ і організацій, джерелами фінансування і характером їхньої діяльності.

По відношенню до підприємств, установ і організацій, що перебувають у комунальній власності Нараївської громади, відповідні органи і посадові особи громади здійснюють такі функції:

- утворюють, реорганізують та ліквідують комунальні підприємства, установи і організації громади в інтересах громади у порядку, визначеному чинним законодавством;
- призначають та звільняють з посади їхніх керівників:
- визначають цілі, функції, організаційні форми і порядок діяльності та затверджують Статути створюваних ними підприємств, установ і організацій;
- встановлюють у порядку і в межах, визначених законодавством, економічно обґрунтовані ціни та тарифи на продукцію і послуги комунальних підприємств;
- приймають, у визначених законодавством межах, рішення про відчуження об'єктів комунальної власності, передачу їх в оренду, а також рішення щодо переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації;

- визначають порядок використання прибутку і доходів підприємств, установ і організацій, встановлюють для них розмір частки прибутку, що підлягає зарахуванню до місцевого бюджету;

- приймають рішення про передачу іншим органам окремих повноважень щодо управління майном, яке належить до комунальної власності громади, визначення меж цих повноважень та умов їхнього здійснення;

- приймають рішення про спільне з іншими територіальними громадами використання об'єктів комунальної власності для задоволення спільних потреб у порядку співробітництва територіальних громад;

- вирішують відповідно до законодавства питання про створення підприємствами комунальної власності спільних підприємств, у тому числі з іноземними інвестиціями;

- контролюють ефективність і законність використання майна комунальних підприємств, установ і організацій громади в порядку, визначеному чинним законодавством.

З підприємствами, установами і організаціями, які не перебувають у комунальній власності громади, органи і посадові особи громади будують свої відносини на договірній та податковій основі. При цьому органи і посадові особи громади в межах своїх повноважень, визначених законодавством, можуть приймати рішення щодо:

- надання пільг по місцевих податках та зборах категоріям підприємств, установ і організацій, діяльність яких має важливе значення для соціально-економічного і культурного розвитку громади, її населених пунктів;

- надання згоди на зміну функціонального призначення об'єктів соціальної сфери, якими управляють ці підприємства, установи і організації;

- встановлення, відповідно до чинного законодавства, норм та правил ведення ними господарської діяльності з питань, що стосуються екологічної безпеки та соціально-економічного і культурного розвитку громади;

- розміщення замовлень на проведення робіт і надання послуг по благоустрою території громади, її населених пунктів, обслуговування населення, будівництва та ремонту комунального житла, нежитлових будівель, що знаходяться у комунальній власності громади, виробництва продукції та виконання інших робіт за рахунок бюджетних коштів громади або залучених коштів підприємств, установ та організацій;

- надання відповідно до законодавства згоди на розміщення на території громади нових об'єктів, у тому числі місць чи об'єктів для розміщення відходів, сфера екологічного впливу діяльності яких згідно з чинними нормативами включає територію громади або її частину.

Взаємовідносини Нараївської ТГ, її органів і посадових осіб з іншими територіальними громадами, їхніми органами і посадовими особами базуються на принципах добросусідства, солідарності та взаємної вигоди.

Територіальна громада, її органи місцевого самоврядування і їх посадові особи можуть брати участь у міжмуніципальному та міжнародному співробітництві.

При формуванні нових способів електронної взаємодії формуються нові підходи до управління та надання державних послуг на основі активного використання інформаційно-комунікаційних технологій. Процес цифровізації ставить за мету вирішення питання покращення життя кожному конкретному громадянину, а так як ТГ є самим наближеним до громади органом, то прямо або опосередковано має бути задіяно в процесі інформатизації держави.

Головним елементом електронного врядування в Нараївській територіальній громаді є сайт: <http://naraivska.gromada.org.ua/>

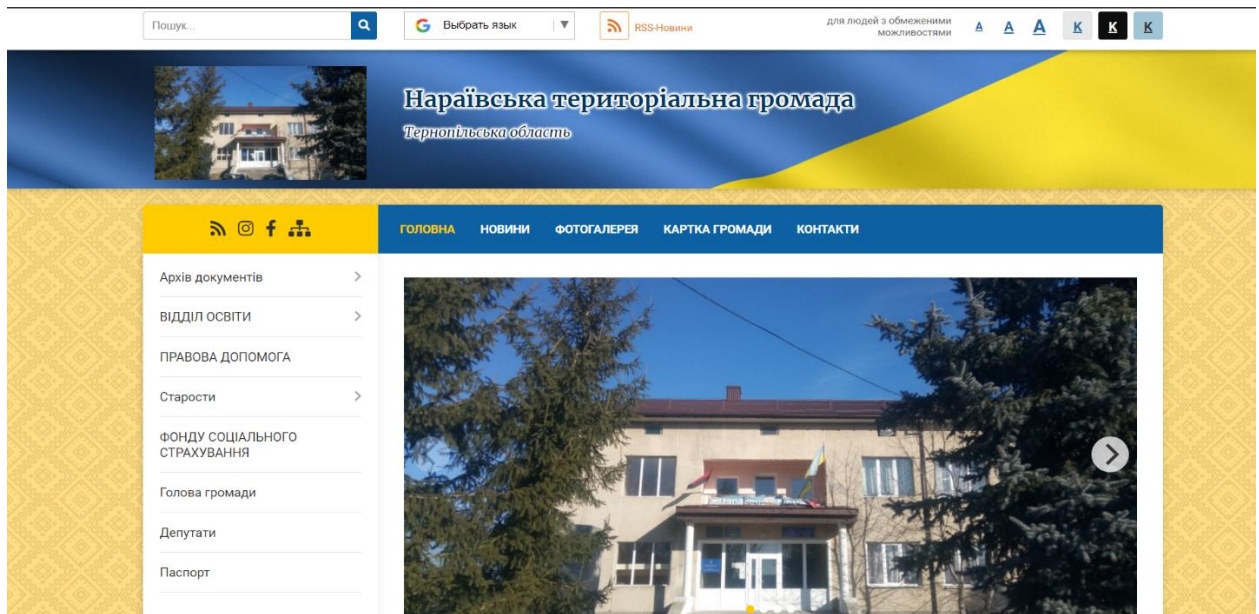

Рисунок 2.5 – Сайт Нараївської територіальної громади

На сайті є різні вкладки на яких можна знайти потрібну інформацію.

Також на сайті є вкладка подання електронної петиції, а ще є вкладка на подання заяву на чергу в садочок.

Вищі пріоритети надаються інформаційній підтримці заходів з інформатизації сфери державного управління, пріоритетних напрямків розвитку економіки, в першу чергу – освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства, агропромислового розвитку, транспорту, зв'язку та соціальної сфери. Реалізація Програми має здійснюватися з додержанням основних принципів і повинна забезпечити: узгодженість пріоритетів інформатизації з основними напрямками програм соціально-економічного розвитку області і України в цілому;

- координацію розроблення і реалізації регіональної, державних і галузевих програм інформатизації щодо мети, етапів, ресурсів, об'єктів робіт;

- етапність виконання робіт, визначених проектами інформатизації;

- створення організаційних і фінансових основ для реалізації завдань інформатизації.

2.2 Аналізування Плану соціально-економічного розвитку Нараївської територіальної громади, його мета, пріоритети, цілі і завдання

Ціллю та пріоритетами розроблення Плану соціально-економічного розвитку громади є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку Нараївської територіальної громади, забезпечення соціальної та економічної єдності, створення необхідних умов для планомірного і послідовного наближення рівня життя мешканців громади до європейських стандартів за рахунок збалансованого використання внутрішнього і зовнішнього потенціалу та збереження духовних і культурних традицій.

Для досягнення мети Плану визначено пріоритети, цілі, а також завдання, необхідні для досягнення соціально-економічного розвитку громади.

Пріоритети та цілі розвитку Нараївської територіальної громади

Основні пріоритети Нараївської ТГ:

- A. Громада енергоефективного господарства.
- B. Громада приязна для ведення бізнесу та залучення інвестицій.
- C. Громада з добрим урядуванням та активними жителями.
- D. Громада з комфортними умовами для праці та проживання.

Цілі

- A. Громада енергоефективного господарства.
 - A.1. Проведення енергоаудиту бюджетних установ.
 - A.2. Втілення пріоритетних громадських ініціатив у сфері енергозбереження.
 - A.3. Розвиток альтернативної енергетики.
- B. Громада приязна для ведення бізнесу та залучення інвестицій.
 - B.1. Створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва щодо підвищення рівня зайнятості населення.
- C. Громада з добрим урядуванням та активними жителями.
 - C.1. Залучення громад до розробки програм з комплексного розвитку територій.
 - C.2. Прозоре та ефективне управління, орієнтоване на громаду.

C.3. Активізація соціального-культурного життя в громаді.

D. Громада з комфортними умовами для праці та проживання.

D.1. Розвинена транспортна інфраструктура, яка відповідає потребам громади.

D.2. Створення сприятливого середовища для жителів на території ТГ.

D.3. Якісні та доступні освітні, соціальні, медичні та культурні послуги.

D.4. Чисте і здорове навколишнє середовище в громаді.

D.5. Облаштування публічних просторів для мешканців.

Основні завдання плану соціально-економічного розвитку Нараївської територіальної громади

1. Стійке економічне зростання, сприяння веденню бізнесу та залученню інвестицій

1.1.Розвиток реального сектору економіки

- відновлення та модернізація виробництва з метою підвищення конкурентоспроможності продукції;
- створення позитивного інвестиційного клімату для розвитку бізнесу в громаді.

1.2.Агропромисловий комплекс. Земельні відносини

- розробка генерального плану ТГ;
- створення сільськогосподарських кооперативів в громаді.

1.3.Інвестиційна та інноваційна діяльність

- фінансова підтримка реалізації пріоритетних проектів громад;
- залучення інвестицій для активізації використання альтернативних та відновлюваних джерел енергії;
- запровадження конструктивної співпраці з інвесторами, які реалізують пріоритетні для ТГ проекти.

1.4.Розвиток підприємництва

- пряма співпраця з бізнесом;
- підвищення механізму реального партнерства між органами місцевого самоврядування та бізнесом;

- забезпечення якісного надання адміністративних послуг суб'єктам господарської діяльності.

2. Формування моделі енергоефективного та енергоощадного господарювання.

2.1. Енергоефективність та енергозбереження.

- встановлення енергоефективних котлів в бюджетні приміщення, які знаходяться на балансі ТГ;

- утеплення фасадів приміщень комунальної власності;

- впровадження заходів з енергоефективності бюджетної сфери громади у 2022 році;

- проведення енергоаудиту в установах бюджетної сфери;

- скорочення споживання енергоносіїв.

2.2. Розвиток альтернативної енергетики.

- встановлення сонячних батарей;

- використання альтернативних джерел енергії.

3. Створення комфортних умов проживання.

3.1. Розвиток дорожнього господарства, транспорту та зв'язку

- підвищення якості надання послуг автоперевізниками населенню;

- капітальний та поточний ремонт доріг: Надрічне – Поточани на відрізку Двірці – Стриганці, ремонт моста через потік у с. Стриганці, поточний ремонт доріг в с. Демня та в с. Підвисоке ;

- реконструкція та установка нових автозупинок;

- ремонт вулиць населених пунктів ТГ.

3.2. Будівельна діяльність

- будівництво та реконструкція об'єктів водовідведення;

- капітальний ремонт мосту через річку Нараївка в с. Куряни.

3.3. Розвиток житлово-комунального господарства

- благоустрій територій населених пунктів;

- реконструкція та будівництво вуличного освітлення в селах громади;

- ремонт адміністративного приміщення сільської ради;

- придбання контейнерів для роздільного збору сміття в населених пунктах ТГ;
- упорядкування всіх кладовищ громади.

3.4.Охорона здоров'я

- покращення матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я громади;
- реконструкція Гутиського фельдшерського пункту.

3.5.Освіта

- перекриття даху у Рекшинському ЗЗСО І-ІІІ ст.;
- заміна котла на тверде паливо у Рекшинському ЗЗСО І-ІІІ ст.;
- реконструкція столової їдальні в Лапшинській ЗЗСО І-ІІ ст.;
- капітальний ремонт покрівлі Курянівської ЗЗСО І-ІІІ ст.;
- поточний ремонт Павлівської школи І ст.;
- капітальний ремонт даху в Підвисоцькому ЗЗСО І-ІІ ст.;
- утеплення фасаду в Підвисоцькому ЗЗСО І-ІІ ст.;
- придбання шкільного автобуса;
- перекриття покрівлі школи в с. Рогачин;
- проведення поточних ремонтів у закладах освіти;
- проведення робіт щодо утеплення фасадів закладів освіти;
- проведення реконструкції внутрішньої системи опалення закладів освіти.

3.6.Демографічний розвиток, підтримка дітей, сімей, та молоді

- організація та проведення заходів присвячених: Дню захисту дітей, Дню усиновлення, Дню спільних дій в інтересах дітей, Дню Святого Миколая, тощо;
- проведення культурно-мистецьких заходів, виставок, конкурсів, фестивалів, освітньо-відпочинкових заходів, фізкультурно-спортивних програм, тренінгів для дітей та молоді.

3.7.Культура

- охорона культурної спадщини та популяризація культурних надбань, шляхом проведення та участі в культурно-мистецьких заходах всеукраїнського, обласного та районного рівнів;

- проведення державних і релігійних масових заходів, конкурсів, фестивалів, святкових концертів на відзначення державних та професійних свят;
- підтримка аматорських колективів народної творчості, залучення до них молоді;
- забезпечення комплектування бібліотечних установ ТГ сучасною україномовною літературою та періодичними виданнями.

3.8. Фізична культура і спорт

- використання спортивних споруд закладів освіти для проведення фізкультурно-спортивної та оздоровчої роботи у вихідні дні та під час канікул;
- проведення змагань з футболу, мініфутболу, волейболу;
- встановлення спортивних та дитячих ігрових майданчиків в кожному селі громади.

3.9. Соціальний захист населення

- здійснення соціального супроводу сімей учасників АТО, забезпечення належних умов та підтримки сімей військовослужбовців і працівників правоохоронних органів та членів добровольчих загонів, які беруть участь в Антитерористичній операції в східних областях України;
- відкриття в населених пунктах ТГ громадських приймалень з наданням безкоштовних юридичних консультацій.

3.10. Охорона навколишнього природного середовища, екологічна безпека, цивільний захист

- організація роздільного збору сміття в населених пунктах та придбання контейнерів для роздільного збору ТПВ;
- підвищення рівня екологічної свідомості мешканців ТГ;
- виявлення та ліквідація стихійних сміттєзвалищ.

4. Розбудова громадянського суспільства

- створення сприятливих умов (у тому числі правових) для діяльності та розвитку інститутів громадянського суспільства (ІГС);
- забезпечення співпраці органів виконавчої влади й ІГС щодо підтримки ініціатив ІГС для вирішення завдань соціально-економічного розвитку території;

- партнерська участь у реалізації та співфінансуванні пріоритетних проектів ІГС – переможців конкурсів грантів.

2.3 Аналізування стану розвитку соціальної інфраструктури та економічного розвитку Нараївської територіальної громади, її SWOT-аналіз

Поняття інфраструктура об'єднує в собі необхідні для функціонування нормальної життєдіяльності населення будівлі, споруди, відповідні служби та певні системи [26].

Інфраструктура складається із таких сфер діяльності, які створені для того, щоб обслуговувати виробничі і невиробничі гілки економіки. Сюди відносяться: комунальне господарство, енергетика, торгівля, водопостачання, транспортне забезпечення. Найголовнішою функцією інфраструктури визначають «розвиток народного господарства і підвищення якості життя населення, його добробут».

Інфраструктура поєднує в собі дві складових:

- соціальну (школи, бібліотеки, театри, лікарні, об'єкти спортивного розвитку та культурні об'єкти);
- виробничу (транспортне, енергетичне забезпечення, водопостачання, системи зв'язку, будівництво доріг та ін.).

Дана характеристика дає нам уявлення, що інфраструктура – поняття складне, складові якої мають на меті забезпечити необхідними умовани виробничу і невиробничу сфери господарства, що спрямовані на високий рівень його функціонування.

Соціальна інфраструктура націлена на забезпечення культурних, соціальних, побутових та освітніх потреб населення. До виробничої відносимо структури підприємства, які забезпечують умови для виробництва продукції, проте самі безпосередньої участі в цьому не беруть [27].

Також існує інший важливий елемент інфраструктури - інформаційна, яка відповідає за зберігання та передавання накопиченої інформації, яка стосується наукової, виробничої, екологічної і соціальної сфер.

Подібне можемо сказати і про інфраструктурне забезпечення кожної об'єднаної територіальної громади, тому що без рівноцінного існування та зростання цих важливих складових вона не може впевнено та збалансовано розвиватися.

Соціальна інфраструктура об'єднаної територіальної громади - це комплекс галузей, що призначені для задоволення побутових, культурних та соціальних потреб населення, що проживає в громаді. Сюди відносимо заклади освіти, культури, охорони здоров'я, житлово-комунальне господарство, транспорт, що знаходиться безпосередньо на території громади.

Ці галузі ставлять перед собою такі завдання:

- орієнтування на інтереси населення громади;
- всебічна підтримка людського потенціалу громади;
- стимулювання до зростання свідомості щодо важливості кожного члена громади;
- доступність послуг, що надаються та їх висока якість;
- збільшення зайнятості населення;
- підтримка розвитку кожного господарств у громаді.

Реформа децентралізації, яка досі триває в Україні надала можливість передачі ресурсів та повноважень на рівень громад. Це, у свою чергу, дозволило закладам охорони здоров'я та освіти надавати послуги членам громади кращої якості. Одночасно відкрились Центри надання адміністративних послуг (ЦНАПи), де громадяни оперативно отримують широкий спектр адміністративних послуг. У громад появилася можливість відремонтувати дороги та вулички власним коштом, провести вуличне освітлення, воду.

Подальший розвиток установ, підприємств, організацій соціальної і виробничої інфраструктури та їх ефективне функціонування будуть забезпечувати кращі умови

життя членів громади, матимуть вплив на розвиток нових форм господарювання, нададуть змогу активному розвитку малого бізнесу, створять додаткові робочі місця, скоротивши таким чином безробіття та збільшивши рівень доходів, сприятимуть призупиненню скорочення та закриття у громаді різного роду об'єктів і підприємств соціального призначення, збільшенню кількості різноманітних послуг та їх якості. Результатом цього буде поступове та стабільне зростання участі населення громади в заходах щодо економічного розвитку, збільшення підприємницької діяльності та зміцнення фінансової спроможності конкретної громади.

Соціальна інфраструктура Нараївської територіальної громади є порівняно розвинутою і складається із закладів освіти, культури й охорони здоров'я. У громаді станом на 2022 рік знаходилося 14 закладів освіти, у тому числі 7 шкіл та 7 дошкільних навчальних закладів.

Надання медичної допомоги в громаді забезпечується Нараївською амбулаторією та 6 фельдшерсько-акушерськими пунктами, що розташовані у старостинських округах. У селах Куряни та Рекшин закінчено будівництво нових амбулаторій, проте вони ще не введені в експлуатацію.

У Нараївській територіальній громаді здійснюються заходи для культурного та духовного розвитку жителів громади. У ній функціонують 12 будинків культури (клуби) та 8 бібліотек, які повністю забезпечують потреби населення громади. У селі Лапшин організовано аматорський народний хор «Покрова», який є активним учасником культурно-мистецького життя не лише даного села, а й Бережанського району. У той же час необхідно забезпечити надходження до бібліотечних установ громади нових книг художнього та інших напрямків, що сприяло б відродженню культури читання. Деякі бібліотеки та сільські клуби потребують проведення ремонту приміщень.

У кожному старостинському окрузі громади розташовані дитячі ігрові майданчики. В с. Нараїв розташована футбольна спортивна площадка з штучним газоном для проведення тренувань та різноманітних змагань. В інших селах

функціонують футбольні поля, що потребують проведення ремонту та оновлення устаткування.

У Нараївській територіальній громаді здійснюють діяльність сільськогосподарські виробники, інші суб'єкти підприємницької діяльності, розробники кар'єрів корисних копалин, орендарі земель. На території громади також розміщена значна кількість магазинів та ФОПів, що які надають жителям громади різноманітні послуги. Податки, сплачені вище переліченими ринковими суб'єктами, складають суттєву частку надходжень до бюджету громади.

Функціонування системи газопостачання в Нараївській територіальній громаді забезпечується ПрАТ «Тернопільгаз», системи енергопостачання - РЕМ ПАТ «Тернопільобленерго». У громаді здійснює діяльність провайдер ТОВ «Мегаком», який надає послуги доступу до мережі Інтернет по технологіях Ethernet-мідь, SHDSL та Wi-Fi. У громаді підтримується мобільний зв'язок від мереж: Київстар, Vodafone, Lifecell та Інтертелеком.

Споживчий ринок в громаді характеризується достатнім рівнем товарного насичення, стабільним балансом попиту та пропозицій. Торговельна інфраструктура громади має розвинену мережу продовольчих магазинів.

Структура земель Нараївської територіальної громади зображена у Додатку А.

Найбільшими користувачами земель, що перебувають у розпорядженні Нараївської територіальної громади, виступають Держлісгосп (32,6%), різноманітні організації та підприємства (13,4%), а також установи Міністерства оборони України (11,3%). При цьому 31,7% земель перебувають у розпорядженні громадян.

Забезпечення потреб членів громади може бути здійснене лише за умови формування фінансових ресурсів у необхідних обсягах та з оптимальною структурою. Важлива роль при цьому також відводиться ефективному використанню коштів задля реалізації найбільш важливих напрямів соціально-економічного розвитку Нараївської громади.

Основною метою діяльності Нараївської ТГ у сфері бюджетно-фінансової політики є формування достатніх ресурсів для фінансування пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку громади та підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Фінансова спроможність Нараївської ТГ при отриманні усіх податків та доходів, які повинні надходити в громаду - доволі висока. Основним бюджетоутворюючим платежем є земельні збори, податки та плата за оренду, а в перспективі при створенні єдиного бюджету - це дохід від ПДФО, тобто відрахування із заробітної плати у розмірі 60%.

Обсяги та джерела фінансування завдань та цілей плану для розвитку Нараївської територіальної громади повинні здійснюватися за рахунок:

- коштів державного бюджету (субвенції з державного бюджету об'єднаним територіальним громадам на розвиток інфраструктури, державного фонду регіонального розвитку ДФРР);

- коштів на соціально-економічний розвиток територій з коштів державного бюджету;

- коштів місцевих бюджетів, у тому числі власних коштів бюджету об'єднаної територіальної громади.

Основними джерелами доходів місцевого бюджету ТГ в 2022 році становлять:

- плата за землю;
- єдиний податок;
- податок на нерухомість;
- доходи від акцизного збору;
- інші місцеві податки.

Офіційні трансфери з державного та обласного бюджету склали 24,465 млн. грн., власні доходи – 8,948 млн. грн.

Таблиця 2.1 - Доходи бюджету Нараївської громади (тис. грн., 2022 р.)

	Підвисоке	Вербів	Рекшин	Лапшин	Куряни	Рогачин	Нараїв	Всього
Акцизний податок	6,30	37,50	27,00	7,80	9,90	3,90	88,30	180,7
Податок на нерухомість	30,20	8,70	7,00	23,00	60,70	84,20	6,10	219,9
Плата за землю	336,10	356,20	652,00	378,20	555,90	311,30	1571,9	4161,6
Єдиний податок	58,30	30,40	102,00	153,80	388,00	107,50	107,20	947,2
Всього	1178,00	552,50	936,00	745,60	1444,1	578,80	2682,5	

Отже, доходи бюджету громади з семи сільських рад в 2022 році становлять: акцизний податок – 180,7 тис. грн., податок на нерухомість – 219,9 тис. грн., плата за землю – 4161,6 тис. грн., єдиний податок – 947,2 тис. грн..

Бюджет громади на 2022 рік склав 33,713 млн. грн., з них загальний фонд – 33,349 млн. грн., спеціальний фонд – 0,364 млн. грн. Структуру джерел доходів місцевого бюджету ТГ зображено на рис. 2.6

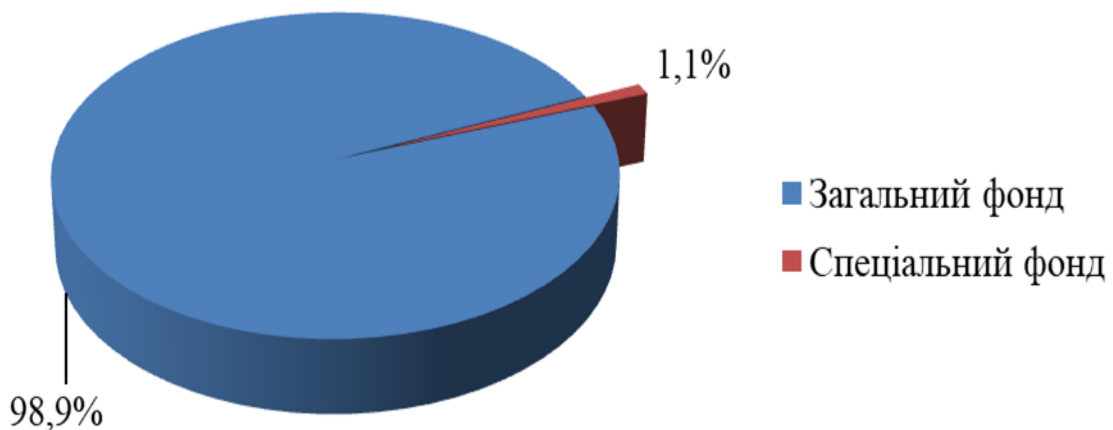

Рисунок 2.6 - Структура доходів Нараївської ТГ у 2022 році

Нараївська територіальна громада відзначається фінансовою спроможністю завдяки надходженням до її бюджету від сплати податків.

Структура податкових джерел доходів місцевого бюджету ТГ у 2022 р. показана на рис. 2.7

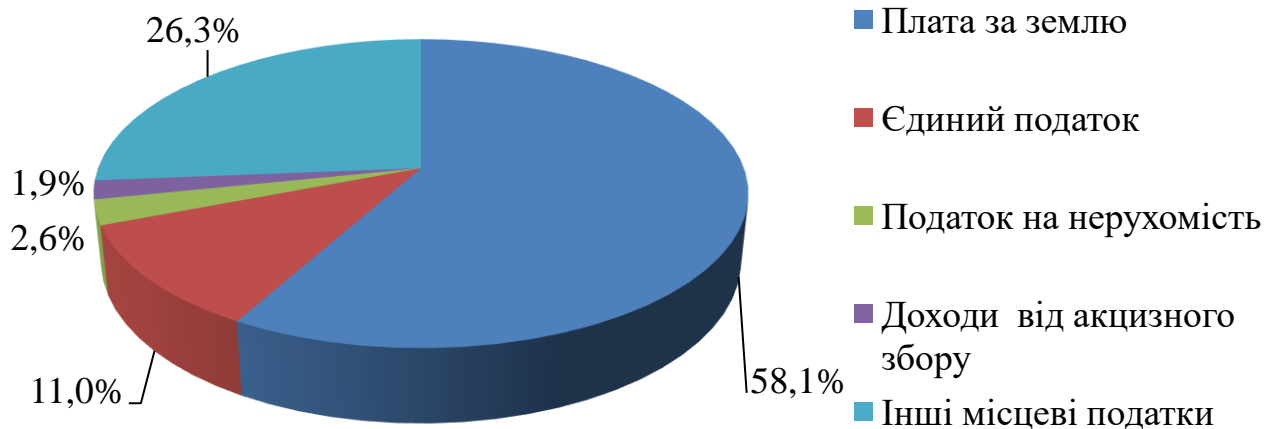

Рисунок 2.7 - Структура податкових джерел доходів місцевого бюджету Нараївської ТГ 2022 р.

Як бачимо з цього рисунку, у 2022 році найбільшу роль серед податкових джерел доходів бюджету ТГ відігравали земельні платежі, частка яких складала 58,1%. Частка єдиного податку становила 11,0%, податку на нерухомість – 2,6%, доходів від акцизного збору – 1,9%, а інших місцевих податків – 26,3%.

У населених пунктах, що входять до складу Нараївської територіальної громади, діє кілька громадських організацій, що беруть участь у різноманітних конкурсах проектів з метою залучення інвестицій, що виділяються вітчизняними структурами та міжнародними донорами для фінансування розвитку громад.

Нами було проведено дослідження сильних сторін, слабких сторін, можливостей та загроз розвитку Нараївської територіальної громади (SWOT-аналіз), дані якого наведено у табл. 2.2

Таблиця 2.2 - SWOT-аналіз Нараївської територіальної громади

Сильні сторони	Слабкі сторони
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • високий потенціал фінансової спроможності громади • наявність розвинутої мережі комунальних установ освітньої та медичної сфер • наявність значних земельних ресурсів сільськогосподарського призначення • вигідне географічне розташування, проходження через територію громади дороги державного значення • наявність мережі закладів культури та колективів народної самодіяльності • збереження культурно- історичних традицій • функціонування сільсько-господарських підприємств • розвинена мережа роздрібної торгівлі 	<ul style="list-style-type: none"> • проблема зайнятості населення • відсутність системи роздільного збору ТПВ • недостатній рівень залучення молодого покоління до життєдіяльності громади • відсутність ЦНАПу • недостатність фінансових ресурсів для реалізації першочергових завдань • відсутність інвестиційного паспорту громади • недостатність кваліфікованої робочої сили • недостатня ефективність використання земельних ресурсів • відсутня система реалізації селянськими господарствами залишків с/г продукції

Продовження табл. 2.2

Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> • залучення коштів для розвитку громади та підтримки бізнесу від проектів МТД та ДФРР • продовження отримання від держави інфраструктурної субвенції • оптимізація надання послуг з дозвільних процедур • залучення орендарів для розвитку сільськогосподарського виробництва • підтримка державою підприємництва • залучення корпоративних інвесторів • розвиток спорту 	<ul style="list-style-type: none"> • продовження військових дій на сході країни • погіршення внутрішньополітичної ситуації в країні • зростання цін на енергоносії • поглиблення кризових явищ в економіці України • стихійні лиха, негативні кліматичні зміни • законодавчі зміни щодо механізму формування бюджету громад • скорочення чисельності населення • інфляційні явища, нестабільність національної валюти • високі процентні ставки по кредитах для бізнесу, що гальмує розвиток підприємництва

На основі проведеного SWOT – аналізу можна визначити ключові заходи розвитку ТГ, які потребують втілення:

- покращення ефективності використання земельних ресурсів громади, створення нових робочих місць;
- залучення інвестицій;
- розбудова та модернізація соціальної та виробничої інфраструктури;
- створення ЦНАПу;
- покращення роботи з молоддю;
- енергоефективність та енергозбереження;
- поводження з ТПВ;
- ремонт доріг;
- благоустрій населених пунктів. Вони дадуть можливість використати сильні сторони громади, мінімізувати слабкі сторони для реалізації.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ НАРАЇВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

3.1 Опитування як засіб удосконалення стратегії розвитку Нараївської громади

Задля забезпечення ефективної розробки та реалізації напрямів розвитку Нараївської територіальної громади необхідно провести дослідження щодо тих основних проблем, з якими зустрічається громада на сучасному етапі. З цією метою нами було проведено опитування жителів громади шляхом анкетування (Додаток Б). Вибірка здійсненого дослідження складала 120 осіб, які проживають у різних селах громади. Для проведення опитування щодо проблем та шляхів розвитку Нараївської територіальної громади була використана сформована нами анкета, що містить 14 запитань. Отримані в результаті анкетування дані дозволили сформулювати погляди на те, що є найбільш важливими проблемами розвитку громади та які можливі шляхи їх вирішення з точки зору жителів.

Перше запитання стосувалося того, наскільки комфортними вважають для себе умови проживання у громаді її жителі (рис. 3.1).

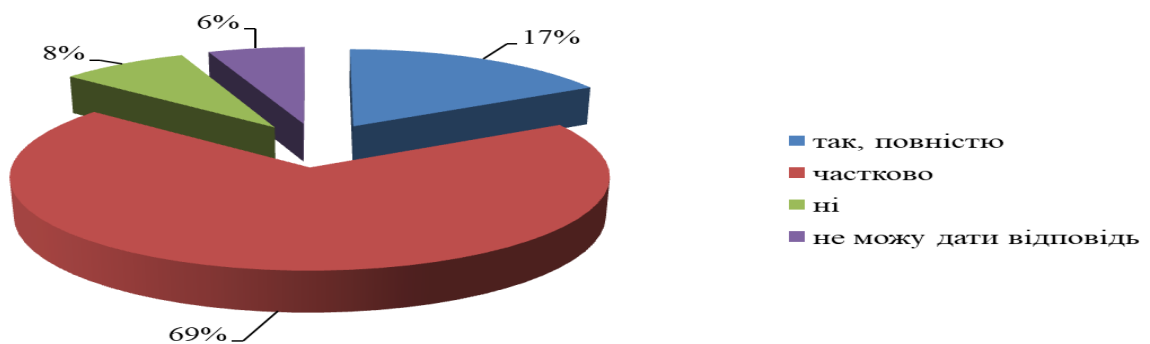

Рисунок 3.1– Відповіді опитаних на запитання: «Чи є достатньо комфортними умови проживання у Вашій громаді?»

Як видно з рис. 3.1, повністю комфортними вважають умови проживання у громаді 17% опитаних, частково комфортними – 69%; некомфортними – 8%, не змогли дати відповідь на поставлене запитання 6% респондентів.

Друге запитання анкети містило запитання стосовно того, які фактори, на їхню думку, перешкоджають розвитку громади. Результати опитування дозволили виявити таку оцінку факторів: недостатність компетентності та професійного досвіду керівництва громади – 33% опитаних; недостатність фінансових ресурсів – 73%; політична спрямованість діяльності керівників громади – 14%, слабе реагування влади на ініціативи жителів громади – 26%; пасивність жителів громади – 21%.

Отже, брак фінансових ресурсів, на думку опитаних жителів, є основною перешкодою на шляху забезпечення розвитку громади (так вважають 73% респондентів). 33% опитаних зазначили, що одним з вагомих негативних факторів є недостатність компетентності та професійного досвіду керівництва громади, 26% - слабе реагування влади на ініціативи жителів громади. Отже, місцевій владі слід забезпечувати свій професійний розвиток та прислухатися до ініціатив громадськості.

Третє запитання торкалося того, які заходи, на думку жителів, сприятимуть розвитку бізнесу у громаді. Відповіді засвідчили, що дуже актуальними заходами жителі вважають зниження податкового навантаження – 45%, - налагодження ефективної співпраці місцевої влади з бізнесом – 52%, покращення інвестиційного клімату та відповідно залучення інвестицій – 67%, - підвищення якості надання адміністративних послуг суб'єктам господарської діяльності – 56% (для цього необхідно впровадити у громаді роботу ЦНАПу).

Четверте запитання було присвячене визначенню тих сфер життєдіяльності громади, які потребують першочергового вирішення наявних у них проблем діяльності. Одержані дані відповідей респондентів наведено на рис. 3.2. Отримані відповіді свідчать про те, що першочергового вирішення існуючих проблем насамперед потребують житлово-комунальне господарство (54% відповідей), освіта

(32%), медицина (28%), екологія (25%). Цю точку зору слід враховувати Нараївській сільській раді при формуванні стратегії свого розвитку.

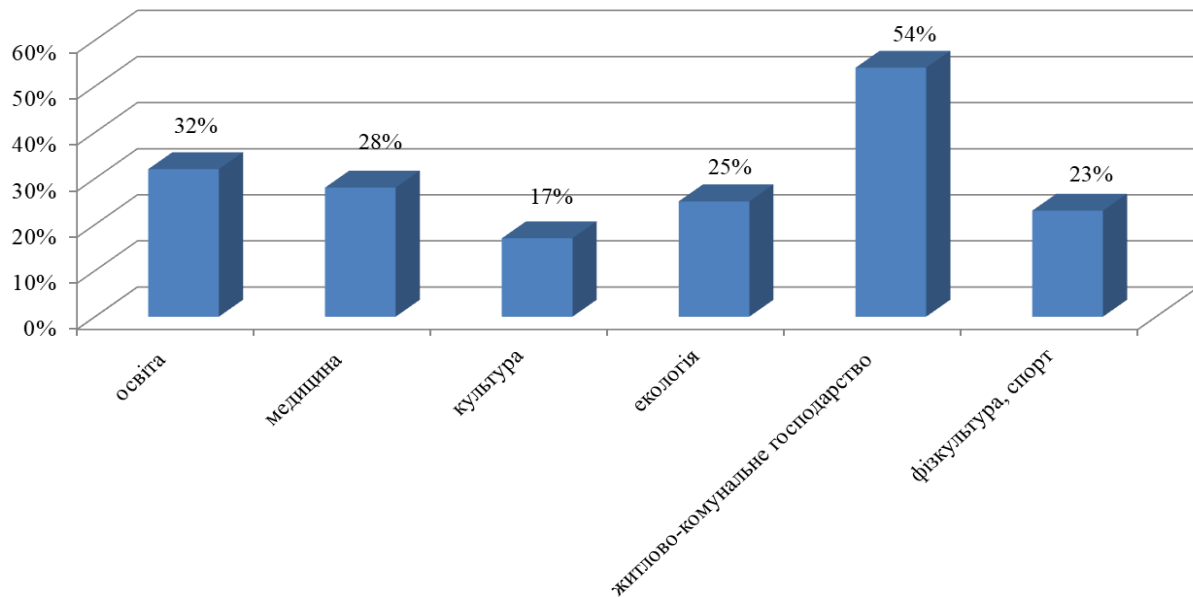

Рисунок 3.2– Відповіді респондентів на запитання: «Які сфери життєдіяльності громади потребують першочергового вирішення існуючих проблем?»

П'яте запитання було націлене на те, щоб визначити перелік заходів, які, на думку опитаних, сприятимуть зростанню енергоефективності в громаді. Результати анкетування були наступними:

- енергоаудит бюджетних установ – 61%;
- використання альтернативних джерел енергії – 42%;
- врахування громадських ініціатив у сфері енергозбереження – 33%;
- економія енергетичних ресурсів – 49%.

Розвиток громади неможливий без того, щоб приділяти значну увагу проблемам формування активного, свідомого, всебічно розвиненого, патріотично налаштованого молодого покоління. Шосте запитання анкети дозволило отримати інформацію щодо того, які найбільш вагомні проблеми молоді громади потребують нагального вирішення. Відповіді респондентів були такими: проблеми працевлаштування – 73%;

неприхильність частини молоді до здорового способу життя – 35%; проблема організації дозвілля – 51%; недостатність освітнього рівня – 32%; апатичність частини молодого населення до нових ідей та починань – 30%; інші проблеми – 15% опитаних.

Отже, найбільш значущими для молоді у громаді є проблеми наявності місця праці, організації дозвілля, ведення здорового способу життя та інші.

Сьоме запитання дозволило визначити проблеми ефективної організації дозвілля молоді, що є найбільш важливими. Результати опрацювання відповідей на це запитання відображені на рис. 3.3

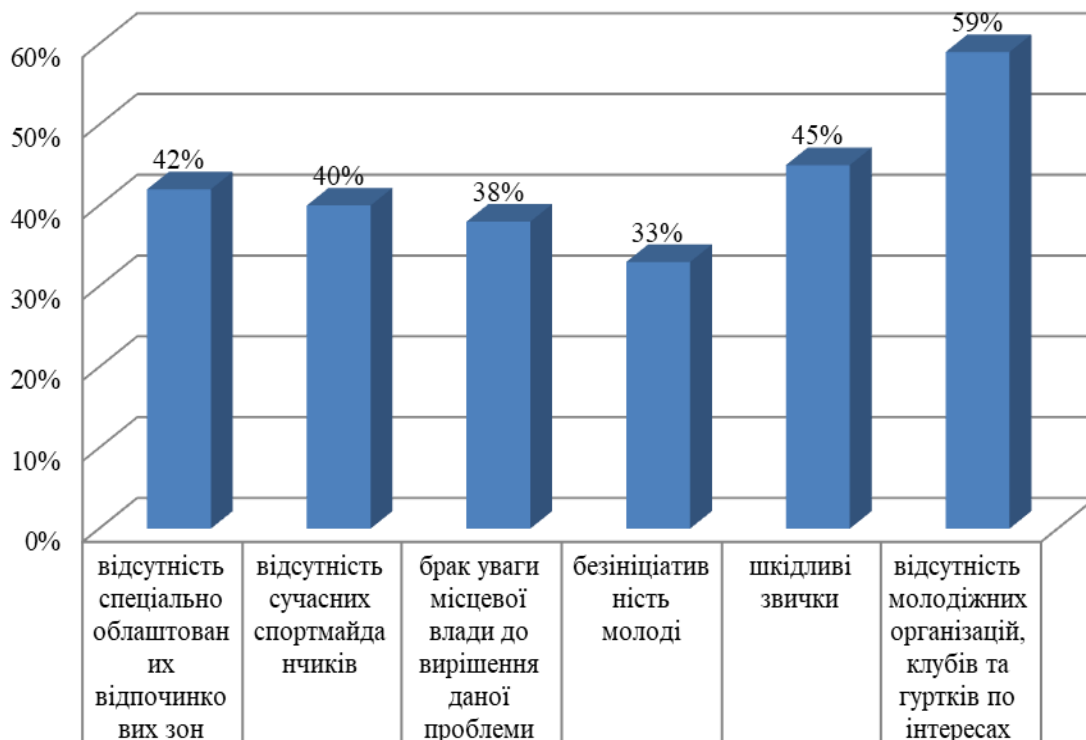

Рисунок 3.3 - Відповіді жителів Нараївської громади на запитання стосовно найбільш важливих проблем, що перешкоджають ефективній організації дозвілля молоді

Як свідчать дані рис. 3.3, відсутність молодіжних організацій, клубів та гуртків по інтересах відмітили 59% опитаних як одну з найважливіших проблем ефективної

організації дозвілля молоді. Шкідливі звички молоді як перешкоду на цьому шляху зазначило у своїх відповідях 45% опитаних, - відсутність спеціально облаштованих відпочинкових зон – 42%, відсутність сучасних спортмайданчиків – 40%, брак уваги місцевої влади до вирішення даної проблеми – 38%, безініціативність молоді – 33%.

Восьме запитання було спрямоване на те, щоб виявити, які найбільш актуальні для жителів громади проблеми розвитку дорожнього господарства та зв'язку. До них віднесли: проведення капітальних та поточних ремонтів доріг між населеними пунктами громади – 68% опитаних; ремонт вулиць сіл – 59%; реконструкцію діючих та встановлення нових автобусних зупинок – 46%.

Дев'яте запитання дозволило з'ясувати погляди людей, що проживають у Нараївській громаді, на найбільш актуальні питання розвитку житлово-комунального господарства. Проблему організації вивезення сміття відмітили у своїх відповідях 67% респондентів, впровадження роздільного збору сміття та пошук можливостей його утилізації – 52%, проведення реконструкції та облаштування вуличного освітлення в населених пунктах громади – 61%, капітальний ремонт моста через річку Нараївка – 76%, упорядкування кладовищ, що знаходяться на території громади – 43%; реконструкцію мереж водопостачання та водовідведення – 51%.

Десяте запитання стосувалося доцільності створення власної пожежної охорони у громаді. При цьому 82% опитаних позитивно віднесли до цієї пропозиції, а 18% - негативно. Одинадцять запитання дозволили виявити, які пріоритетні заходи, на думку опитаних, сприятимуть покращенню рівня медичного обслуговування у громаді. Збільшення штату медичного персоналу відмітили при цьому 33% респондентів, зростання рівня кваліфікації медичних працівників – 45%; покращення оснащення медичних закладів громади необхідним устаткуванням – 54%; - забезпечення необхідними лікарськими препаратами – 61%.

Дванадцять запитання було присвячене визначенню того, які заходи (на думку жителів) сприятимуть покращенню освітніх послуг у громаді. Рішення з придбання шкільного автобуса було при цьому відмічені 76% опитаних, підвищення кваліфікації

вчителів – 57%; проведення поточних ремонтів у закладах освіти – 62%; утеплення фасадів закладів освіти – 68%; проведення реконструкції системи опалення закладів освіти – 52%; перекриття покрівлі деяких шкіл громади - 43%.

Тринадцяте запитання анкети стосувалося заходів, які, згідно поглядів жителів громади, сприятимуть активізації розвитку фізичної культури і спорту у громаді. Результати опитування засвідчили, що необхідності організації проведення турнірів (з волейболу, футболу, мініфутболу) відділи перевагу 52% респондентів, облаштуванню спортивних і дитячих ігрових майданчиків в кожному селі громади – 41%, організації літніх спортивних та оздоровчих таборів для дітей та молоді – 39%, створенню спортивних секцій з популярних та нових видів спорту – 44%.

Чотирнадцяте запитання анкети дозволило з'ясувати, які заходи, на думку жителів, доцільно здійснити задля забезпечення зростання рівня соціального захисту населення громади. Аналіз отриманих відповідей показав, що зростання сум соціальних виплат відзначило 46%; створення громадських центрів взаємодопомоги малозабезпеченим, самотнім жителям громади, а також дітям-сиротам – 52%; надання допомоги у сфері реабілітації учасників війни – 42%; впровадження центру психологічної допомоги жителям громади – 57%; інші заходи – 18% опитаних.

3.2 Пропозиції щодо планування молодіжної роботи у Нараївській територіальній громаді

Молодіжна робота у громаді повинна бути спрямована на те, щоб забезпечити молодим жителям можливість сміливо дивитися на своє майбутнє та цілеспрямовано формувати його, розвиваючи свій особистий потенціал. Пропонуємо для реалізації поставлених завдань залучати молодь та спеціалістів Нараївської сільської ради, задіяних у розробці молодіжної політики.

Загалом молодіжна робота у громаді повинна сприяти досягненню позитивних життєвих цілей, поставлених молоддю, розвитку її автономії, становленню у ролі

активного соціального суб'єкта, налагодженню ефективної взаємодії із владою. Вона має забезпечувати розвиток компетенцій молоді шляхом здобуття неформальної освіти і подолання тих прогалин, які утворились при здобутті формальної освіти; розширювати для молодих людей можливості реформувати суспільне життя, вносити інноваційні ідеї та реалізовувати їх.

Основні пропоновані цілі роботи з молоддю у Нараївській територіальній громаді наведені на рис. 3.4

Рисунок 3.4 – Перелік цілей роботи з молоддю у Нараївській територіальній громаді (сформовано автором)

Молодіжна політика Нараївської сільської ради повинна сприяти моральному, духовному, інтелектуальному розвитку молоді, формуванню в неї активної громадянської позиції та національно-патріотичної свідомості. Вадлива роль має відводитися утвердженню у молодих людей громади сімейних, національних і загальнолюдських цінностей, які повинні становити основу суспільного життя. Кожна

молода особа повинна відчувати до себе увагу як до особистості й мати змогу проявити свої здібності, реалізуючи втілення цікавих та корисних ідей, які сприятимуть розвитку Нараївської громади.

З метою налагодження ефективної роботи з молоддю пропонуємо створити у громаді Молодіжну Раду, яка включатиме до свого складу біля десяти молодих осіб, що обиратимуть молоддю громади на два роки. Нараївська сільська рада буде забезпечувати фінансову підтримку роботи даного органу. Молодіжна Рада складатиметься з компетентних та соціально активних молодих жителів громади. Очолюватиме дану структуру особа, яка володіє лідерськими якостями й готова брати на себе відповідальність за прийняті рішення. Робота Молодіжної Ради дасть змогу виробляти у молоді ряд важливих корисних вмінь (саморозвиток, креативність, командна робота, організаторські навички, планування свого часу, управління фінансами, здатність пошуків шляхів ефективного вирішення конфліктів, вміння обґрунтовувати власну позицію, проектна діяльність, комунікативність та інші). Це дасть можливість сформувати у них знання та навички, необхідні для активної участі у житті громади та власній професійній діяльності, бути успішними в житті та корисними для людей, розвиваючи свою громаду.

Впровадження діяльності Молодіжної Ради пов'язане з вирішенням низки важливих завдань, таких як:

- визначення основних проблем молоді, що потребують першочергового вирішення;
- організація активного залучення молодих жителів громади до процесу розбудови громади;
- організація ефективної співпраці з керівництвом Нараївської громади;
- розвиток навичок громадської роботи;
- встановлення можливих каналів інформування молоді щодо запланованих Молодіжною Радою заходів;

- проведення моніторингу діяльності Ради та аналізування ефективності рішень, що прийняті нею, врахування допущених помилок.

Робота Молодіжної Ради дозволить здійснити концентрацію уваги й зусиль на тих питаннях, що є цікавими й потрібними молоді, забезпечити її саморозвиток, спілкування, налагодження нових контактів, а також спрямувати енергію у корисне русло – активне вирішення завдань розвитку своєї громади.

3.3 Введення посади менеджера з регіонального розвитку у Нараївській селищній раді

Підвищення кваліфікації персоналу – навчання з метою оновлення та набуття умінь, знань, навичок і здатності виконувати завдання та обов'язки, необхідні для роботи в органах державної влади. В Нараївській об'єднаній територіальній громаді підвищення кваліфікації персоналу є безперервним процесом, що здійснюється за такими видами:

- навчання за професійними програмами підвищення кваліфікації;
- тематичні постійно діючі семінари;
- спеціалізовані короткострокові навчальні курси;
- тематичні короткострокові семінари, зокрема тренінги;
- стажування в державних організаціях;
- самостійне навчання;
- щорічний Всеукраїнський конкурс «Кращий державний службовець».

Підвищення рівня професійної компетентності державного службовця в ТГ проводиться у формі професійних програм, спеціальних курсів, тематичних семінарів, тренінгів, стажування та шляхом навчання, у тому числі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації у відповідних вищих навчальних закладах згідно із

законодавством. Державні службовці зобов'язані постійно підвищувати рівень професійної компетентності шляхом професійного навчання.

Задля забезпечення прискорення розвитку Нараївської територіальної громади вносимо пропозицію щодо впровадження в органі місцевого самоврядування посади менеджера з регіонального розвитку. Підпорядкування даної посадової особи планується здійснювати безпосередньо керівнику сільської ради. Призначення менеджера з регіонального розвитку на посаду та його звільнення з неї здійснюється згідно наказу, що приймається головою Нараївської сільської ради.

Місце цієї посади відображено на рисунку 3.5.

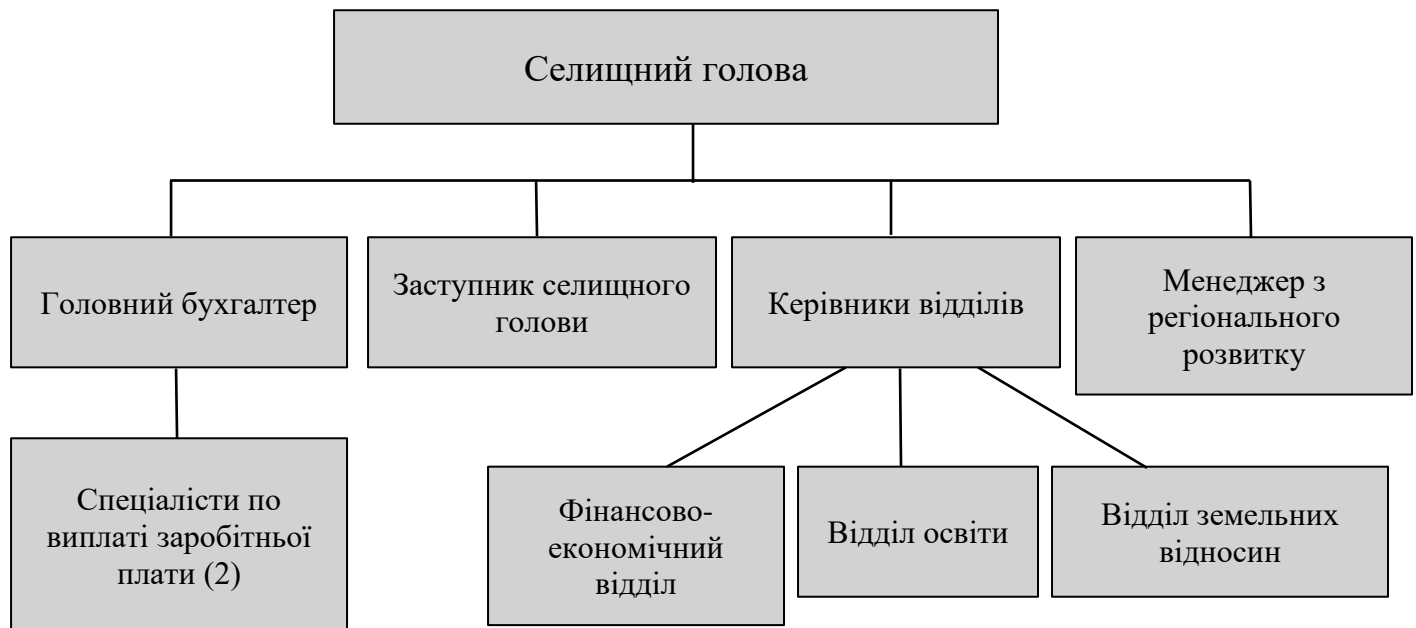

Рисунок 3.5 – Удосконалена організаційна структура Нараївської ТГ

Пропонована для впровадження у структуру Нараївської сільської ради посада менеджера з регіонального розвитку передбачає наявність у претендента повної вищої освіти за спеціальностями «Менеджмент» або «Публічне управління та адміністрування».

При здійсненні своєї діяльності менеджер з регіонального розвитку повинен у роботі використовувати знання щодо: діючих положень законодавчо-нормативної

бази, інших документів, на основі яких проводиться регламентація фінансово-економічної та інших сторін діяльності громади; порядку здійснення, методів розроблення і затвердження перспективних та поточних планів, а також програм розвитку регіону; економічних знань, методів оцінки ефективності регіональної діяльності; методів оцінки інвестиційної привабливості регіону та факторів, що впливають на її формування; прогнозування та моделювання перспектив соціально-економічного розвитку регіону, динаміки попиту на продукцію та послуги у ньому; передові досягнення науки та техніки, що можуть бути впроваджені у галузях економіки, що є перспективними для даного регіону; основні фактори, що визначають зовнішньоекономічні відносини даного регіону та методи їх реалізації, у тому числі засади ефективної організації зовнішньоторговельної діяльності підприємств регіону та впровадження передового зарубіжного досвіду розвитку місцевого самоврядування; мистецтво ділового спілкування, а також ведення переговорів; вимоги трудового законодавства; організацію праці, виробництва та управління; використання сучасних технологій.

До посадових обов'язків менеджера з регіонального розвитку пропонуємо включити такі: постановка стратегічних цілей та встановлення завдань розвитку громади; підготовка проектів перспективних та поточних планів економічного розвитку регіону з врахуванням результатів комплексного вивчення його стану та можливостей розвитку; аналізування та обґрунтування економічних показників діяльності громади на основі застосування сучасних методик їх розрахунку; прогнозування потреб матеріальних, трудових та фінансових ресурсів на рівні регіону; розробка альтернатив та вибір оптимальної стратегії соціально-економічного розвитку громади, обґрунтування планових показників на основі проведення необхідних економічних розрахунків; організація введення, удосконалення та підвищення ролі економічних методів управління у громаді; сприяння процесам проведення наукових досліджень, експериментів, впровадження нової техніки, технології, здійснення раціоналізації та винахідництва, використання у громаді

передового досвіду; оцінювання експортного потенціалу, можливостей зовнішньо-економічної діяльності громади, визначення потенційних споживачів продукції та послуг, що продукуються у громаді, прогнозування попиту на внутрішньому та зовнішньому ринках; розробка пропозицій щодо вдосконалення організації виробництва на підприємствах громади, пошуку перспективних напрямів зростання продуктивності праці й ефективності виробництва; обґрунтування та розробка пропозицій щодо шляхів економії різних видів наявних у громаді ресурсів; забезпечення підготовки необхідних форм звітності щодо стану розвитку громади; налагодження зв'язків із підприємствами громади, а також іншими органами місцевого самоврядування та органами державної влади; виконання вимог, зафіксованих у нормативних актах, що стосуються охорони праці та навколишнього середовища тощо.

Ефективна організація роботи працівника, що буде займати пропоновану посаду у Нараївській територіальній громаді, вимагає також створення необхідних для його професійної діяльності умов, зокрема, надання потрібного обладнання й техніки, забезпечення можливості підвищення професійної кваліфікації, доступу для різноманітної інформації, документів, матеріалів, в опрацюванні яких виникає потреба у процесі виконання його посадових обов'язків. У випадку виявлення певних порушень та невідповідностей менеджер з регіонального розвитку повинен повідомляти про них керівництво громади й вносити пропозиції, що спрямовані на їх усунення.

Менеджер з регіонального розвитку буде відповідальний за виконання в встановлені терміни обов'язків, покладених на нього згідно розробленої посадової інструкції, а також ефективне використання наданих йому прав; дотримання встановлених правил техніки безпеки, охорони праці, виробничої санітарії і протипожежного захисту, трудового розпорядку у сільській раді; за виконання вимог, передбачених внутрішніми нормативними документами органу місцевого самоврядування, наказами та розпорядженнями його керівництва; за правомірність

реалізації наданих йому службових повноважень і недопустимість їх використання задля досягнення особистих цілей; за нерозголошення певних видів інформації, що є комерційною таємницею; за відповідність своїх дій положенням, які встановлені чинним законодавством, за недопустимість завдання матеріального збитку селищній раді.

Розрахунок витрат на введення у штат Нараївської сільської ради посади менеджера з регіонального розвитку, наведено в таблиці 3.1. Результати проведених обчислень дозволяють зробити висновок, що початкові витрати прогножуються у сумі 35,5 тис. грн., а поточні - 147,7 тис. грн.

Таблиця 3.1 - Розрахунок прогнозних початкових витрат на введення у штат Нараївської сільської ради посади менеджера з регіонального розвитку

№ п/п	Вид витрат	Сума, тис. грн.
1	Придбання комп'ютерної техніки	25,0
2	Закупівля офісних меблів	7,4
3	Непередбачувані витрати	3,1
Всього:		35,5

Таблиця 3.2 - Розрахунок прогнозних річних витрат на впровадження посади менеджера з регіонального розвитку

№ п/п	Елементи витрат	Сума, тис. грн.
1	Матеріальні витрати	3,2
2	Витрати на оплату праці	102,0
3	Відрахування на соціальні заходи	22,4
4	Амортизація	14,4
5	Інші витрати	5,7
Всього витрат		147,7

У результаті впровадження посади менеджера з регіонального розвитку очікується підвищення ефективності діяльності Нараївській територіальній громаді, яке буде досягтися за рахунок кваліфікованого розроблення проектів, які дадуть можливість залучити кошти як Державного фонду регіонального розвитку, так і коштів, що можуть бути отримані у якості міжнародної технічної допомоги від зарубіжних донорів.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1 Стан та процес організації охорони праці у Нараївській територіальній громаді

Охорона праці - це система соціально-економічних, правових, організаційно-технічних, профілактично-лікувальних і санітарно-гігієнічних заходів та засобів, що спрямовані на збереження здоров'я, життя і працездатності людини під час трудової діяльності.

Державна політика України в галузі охорони праці прописана у статті 43 Конституції України («Права, свободи та обов'язки людини і громадянина», розділ II) та у статті 4 Закону України «Про охорону праці».

Згідно змісту статті 4 Закону України «Про охорону праці», закони, що прописані у ній, спрямовані на створення безпечних, належних і здорових умов праці, а також запобіганню нещасним випадкам та професійним захворюванням.

Державна політика України в галузі охорони праці базується на наступних принципах:

- пріоритету здоров'я та життя працівників, відповідальності роботодавця за створення безпечних, належних і здорових умов праці;
- соціального захисту працівників, повного відшкодування особам за шкоду, яка трапилася на виробництві та професійних захворювань;
- встановлення єдиних вимог з охорони праці для всіх суб'єктів та підприємств підприємницької діяльності, незалежно від видів діяльності та форм власності;
- інформування населення, проведення професійної підготовки, навчання та підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці та ін.

Керуючись статтею 43 Конституції України про право на працю, яка включає можливість заробляти людині на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку

вільно погоджується, держава гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. У цій статті також вказано, що кожен громадянин має право на безпечні, належні і здорові умови праці, на заробітну плату, що не є нижчою від визначеної законом.

Відповідно до законів «Про охорону праці» керівники структурних підрозділів Нараївської ТГ (відділ культури та туризму, відділ освіти, молоді та спорту, відділ фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку, відділ земельних відносин та благоустрою, відділ загальної та організаційної роботи, відділ юридичного забезпечення та кадрової роботи, старости сіл) організовують, забезпечують і контролюють трудову діяльність усіх її працівників у відповідності з вимогами і забезпечують безпечні умови праці на кожному робочому місці.

Під час прийняття на роботу та у процесі роботи працівники за рахунок роботодавця повинні проходити інструктажі, різноманітні навчання з питань охорони праці, навчання щодо надання першої медичної допомоги особам, що потерпіли від нещасних випадків і навчання щодо правил поведінки під час виникнення різноманітних аварій.

Відповідальність за організацію, проходження навчання, проведення інструктажів з питань охорони праці, перевірку знань усіх працівників у Нараївській ТГ покладено безпосередньо на кожного керівника відділу та на керівників кожного структурного підрозділу (школа – директор, сільська рада – голова та ін.).

З метою забезпечення функціонування та організації роботи щодо охорони праці, відповідно до статей 4 та 13 Закону України «Про охорону праці», Типового положення про службу охорони праці, що затверджений наказом Держнаглядохоронпраці від 15 листопада 2004 року № 255, посилаючись статтю 52 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», розпорядженнями Нараївського селищного голови Здебським Євгеном Григоровичем були розроблені

та затверджені інструкції та положення з охорони праці, створена комісія з охорони праці, затверджено відповідального в особі Бойка Василя, проведено навчання з охорони праці та відповідні інструктажі.

Тому керівництво громади перш за все ставить перед собою завдання задля забезпечення безпечних умов праці для працівників, що не загрожуватимуть їхньому життю та здоров'ю. На цій основі було створено службу охорони праці та прийнято «Типове положення про службу охорони праці», керуючись статтею 52 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Опираючись на це положення налагоджено процес охорони праці в Нараївській територіальній громаді.

У Типовому положенні чітко прописані:

- загальні положення служби з охорони праці;
- основні завдання служби;
- основні функції служби охорони праці;
- права спеціаліста служби охорони праці;
- організація роботи служби.

Всі заходи з охорони праці мають за мету найосновніше: запобігання аваріям, нещасним випадкам, професійним захворюванням, які можуть виникати під час професійної діяльності усіх працівників. Управлінням роботи у цій сфері займається безпосередньо голова громади особі Здебського Євгена Григоровича. Саме його відповідальності підпорядковано створення безпечних умов праці для усіх працівників. Задля цього він проводить постійні нагляди та моніторить стан засобів колективного та індивідуального захисту працівників. У період війни його функції стали ще більш важливими, тому що він має бути впевненим, що під час надзвичайної ситуації щонайбільше працівників будуть мати змогу зберегти своє та чиесь життя.

4.2 Розроблення заходів цивільного захисту населення і територій в межах стратегії розвитку сільської громади

Цивільний захист - це функція держави з питань захисту населення, майна, територій та навколишнього середовища від неочікуваних надзвичайних ситуацій екологічного, техногенного, воєнного та природного характеру щодо запобігання таких ситуацій, ліквідації наслідків та надання допомоги особам, що постраждали у таких ситуаціях (відповідно до статті №4 Кодексу цивільного захисту України від 02.10.2012). Реалізовується вона за допомогою організаційних, інженерно-технічних, протиепідемічних та інших систем. Заходи в межах цих систем реалізуються центральними і місцевими органами влади. Також ці заходи можуть проводити підпорядковані їм установи та підприємства (незалежно від форм власності) для запобігання надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків, що можуть нести загрозу для життя та здоров'я людей.

Згідно зі статтею 6 Кодексу цивільного захисту України:

Цивільний захист забезпечується з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про національну безпеку України», суб'єктами, уповноваженими захищати населення, території, навколишнє середовище і майно, згідно з вимогами цього Кодексу – у мирний час, а також в особливий період – у межах реалізації заходів держави щодо оборони України [29].

Також у цій статті зазначено, що координацію діяльності органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту у межах своїх повноважень здійснюють: 1) Рада національної безпеки і оборони України; 2) Кабінет Міністрів України [29].

Забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту здійснюється єдиною державною системою цивільного захисту, яка складається з функціональних і територіальних підсистем та їх ланок [29].

Кодекс цивільного захисту регулює відносини, що пов'язані з захистом територій та населення, а також майна та навколишнього середовища в надзвичайних ситуацій різноманітних характерів (природного, військового, техногенного). Крім

цього, кодекс визначає повноваження, права та обов'язки кожного громадянина, органів місцевої влади, установ, підприємств та організацій під час таких ситуацій, а також гарантує соціальний та правовий захист для особового складу підрозділів цивільного захисту.

Життя та здоров'я людини є найвищою цінністю (згідно із законодавством нашої держави), тому державна політика направлена на захист населення в разі надзвичайних ситуацій та реалізовується на принципах першочерговості щодо збереження здоров'я та порятунку життя людей, а також і довкілля, надаючи перевагу запобіжній та раціональній безпеці.

У Нараївській громаді, керуючись пунктом 22 частини 1 статті №26 Закону України «Про місцеве самоврядування» та висновками постійних комісій сільської ради, було вирішено скласти план інформування, реагування громадян та оповіщення населення надзвичайних ситуаціях.

Відповідальність за реалізацію цього плану вирішено покласти на провідного спеціаліста з питань надзвичайних ситуацій, оборонно-мобілізаційної роботи та цивільного захисту населення Бойко Василя (відповідальний також за охорону праці в Нараївській ТГ). Також вирішили створити матеріальну базу для виконання вищезгаданих функцій цивільного захисту.

Постійно проводиться аналіз стану протипожежного водопостачання сіл громади, здійснення комплексу заходів щодо ремонту та облаштування водоймищ з метою ефективного гасіння пожеж у будь-яку пору року.

Для забезпечення агітаційно-роз'яснювальної роботи серед населення громади з питань попередження виникнення надзвичайних ситуацій коштами громади було випущено друкарським способом пам'ятки та листівки і розповсюджено їх серед місцевого населення: «Будьте обережні на воді», «Обережно, гриби», «Дії при знаходженні ВВП», «Правила поведінки на воді», «Правила пожежної безпеки», «Обережно, крихкий лід».

Процес створення територіальних громад розпочався у 2015 році і до цього часу проблеми у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки у Бережанському районі (куди входили перелічені села теперішньої Нараївської ТГ) розв'язувалися у межах цільової програми фінансування заходів щодо цивільного захисту населення, пожежної, техногенної безпеки.

На сучасному етапі у сільських населених пунктах громади не вирішеними залишаються питання своєчасного реагування на пожежі, у зв'язку із відсутністю підрозділу місцевої пожежної охорони. Створення такого підрозділу потребує відповідного фінансування із місцевого бюджету.

У селах громади не створено належних умов безпеки під час перебування людей на водних об'єктах, місця масового відпочинку громадян поблизу водних об'єктів часто не відповідають вимогам нормативних документів.

Також не встановлено населених пунктах громади та в місцях масового перебування населення сигнально-гучномовних пристроїв задля передачі інформації з різного роду питань цивільного захисту.

Отже, сталий соціально-економічний розвиток кожної територіальної громади та зростання добробуту її населення не є можливими без вирішення ряду питань з безпеки життєдіяльності людини, її захисту від різних непередбачуваних ситуацій, пожеж та небезпечних подій. Саме у міських, селищних та сільських громадах організовуються та реалізуються основні заходи щодо захисту населення і територій. Таким чином, кожна громада повинна навчитися з перших днів свого існування ґрунтовно планувати та організовувати безпеку, захист населення та територій від імовірних надзвичайних ситуацій.

ВИСНОВКИ

Розвиток громади - це процес перетворень та змін наявного її стану у досконаліший стан з вищими параметрами якісних та кількісних характеристик. У забезпеченні процесу розвитку громад важлива роль належить ефективному використанню інструментів стратегічного планування, що є системною технологією обумовлення та ухвалення найважливіших рішень, визначення бажаного майбутнього стану території та способу його досягнення.

Саме під час стратегічного планування для якісного розвитку територіальної громади потрібно зважати на три основні складові її сталого розвитку: соціальну, економічну та екологічну.

У роботі досліджено аналіз системи планування соціально-економічного розвитку на Нараївській ТГ. План розвитку досліджуваної громади було розроблено, виходячи з аналізу поточної ситуації господарського комплексу громади, а також з урахуванням можливостей та місцевих ресурсів та відповідно до пріоритетних напрямків розвитку кожного населеного пункту громади. Планом визначено найголовніші цілі, завдання та заходи, що спрямовані для забезпечення умов соціально-економічного розвитку на Нараївській територіальній громаді.

Соціальна інфраструктура Нараївської територіальної громади є порівняно розвинутою і складається із закладів освіти, культури й охорони здоров'я. Громада відзначається фінансовою спроможністю завдяки надходженням до її бюджету від сплати податків. На основі проведеного SWOT-аналізу можна визначити ключові заходи розвитку ТГ, які потребують втілення: покращення ефективності використання земельних ресурсів громади; створення нових робочих місць; залучення інвестицій; розбудова та модернізація соціальної та виробничої інфраструктури; покращення роботи з молоддю; енергоефективність та енергозбереження; поводження з ТПВ; ремонт доріг; благоустрій населених пунктів. Вони дадуть

можливість використати сильні сторони громади мінімізувати слабкі сторони для реалізації можливостей.

Задля забезпечення ефективної розробки та реалізації напрямів розвитку на Нараївській територіальній громаді необхідно провести дослідження щодо тих основних проблем, з якими зустрічається громада на сучасному етапі. З цією метою нами було проведено опитування жителів громади шляхом анкетування.

Молодіжна робота у громаді повинна бути спрямована на те, щоб забезпечити молодим жителям можливість розвивати свій особистий потенціал, сприяти встановленню їх у ролі активного соціального суб'єкта. Задля забезпечення прискорення розвитку Нараївської територіальній громаді було внесено пропозицію щодо провадження посади менеджера з регіонального розвитку, який бере участь у розробці стратегічного планування з питань регіонального розвитку, а також забезпечують та контролює їх виконання.

Отже, виходячи з цілей децентралізації система планування на місцевому рівні робить процес самоврядування більш ефективним, зрозумілим та відкритим для мешканців громади, забезпечує залучення громадськості до прийняття конкретних рішень та контролює діяльність влади. Замість зосередження на бюрократичних процедурах, воно націлює місцевих посадовців на досягнення поставлених результатів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
2. Жаліло Я.А., Шевченко О.В., Романова В.В. та ін. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу. Аналітична доповідь: Національний інститут стратегічних досліджень. К.: 2019. 115 с.
3. Закон України: Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР зі змінами та доповненнями. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1997. № 24. С. 170
4. Лисенко І. М. Територіальна громада в системі громадянського суспільства. Науковий вісник «Гілея». 2009. Вип. 28. С. 362-372., с. 362
5. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Асоціація міст України. К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с. URL: <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/1plangrweb.pdf>
6. Сайт: Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/gromadas/gallery>
7. Витяг із законопроекту «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>
8. Децентралізація та реформа місцевого самоврядування. Результати п'ятої хвилі соціологічного дослідження серед населення України. Аналітичний звіт Ради Європи. 2020. 127 с. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/633/2020Report_UKR_ukr.pdf
9. Децентралізація та реформа місцевого самоврядування. Результати третьої хвилі соціологічного дослідження серед жителів територіальних громад, які пройшли

процес об'єднання в 2015-2018 роках. *Аналітичний звіт Ради Європи. 2020.* 220 с.
URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/634/2020Report_ATC_ukr.pdf

10. Прієшкіна О. Територіальна громада в політичній системі та системі місцевого самоврядування / О. Прієшкіна // *Юридичний вісник «Державне управління та самоврядування»* 2012. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v1_2012/06.pdf

11. Токвіль А. Про демократію в Америці в 2т. / Переклад з французької Григорія Філіпчука та Михайла Москаленка; Передмова Андре Жардена. К.: Видавничий дім «Всесвіт», 1999. 590 с. Т.1. 332 с.-с.63-69.

12. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21.05. 1997 р. № 280/97-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

13. Європейська хартія місцевого самоврядування. Хартія, Міжнародний документ від 15.10.1985 р. URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/_036

14. Гордієнко В.П., Оніщенко М.Л., Мальонкіна ІС. Зарубіжний досвід децентралізації публічної влади та можливості його трансформації в Україні. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/76912>

15. Грушевський С. Історія України-Руси: в 11 т. / редкол.: П. С. Сохань (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 1991 Т. 2: Пам'ятки історичної думки України XI-XIII вік, 1992. с. 633

16. Франко І. Що таке громада і чим вона повинна бути? // *Збірник творів: у 50 т.* Київ. 1985. Т. 44. Кн. 1. 175 с.

17. Баймуратов М. О. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні/ М. О. Баймуратов // *Муніципальне право України: підручник* / В. Ф. Погорілко, М. О. Баймуратов, Ю. Ю. Бальций та ін.; за ред. М. О. Баймуратова. 2-ге вид., доп. Київ: Правова єдність, 2009. с. 247–318. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk745766.pdf>

18. Баймуратов М. Правовий статус територіальної громади в Україні: теоретичні та практичні проблеми / М. Баймуратов // *Муніципальний рух : новий етап*

розвитку : матеріали VII Всеукр. муніцип. слухань «Муніципальний рух в Україні – 10 років розвитку» (Бердянськ, 6–8 верес. 2001 р.). Київ: Логос, 2002. с. 368–371

19. Мороз О. Територіальна громада: сутність, становлення та Українські реалії/ О. Мороз // Науковий вісник "Демократичне врядування". 2008. вип.2. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik2/fail/Moroz.pdf

20. Інформація щодо об'єднаних територіальних громад. URL: https://www.driv.gov.ua/ords/portal!/cm_core.cm_index?option=ext_gromada

21. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні DESPRO. К.: ТОВ «Софія-А». 2012. 88 с. URL: https://despro.org.ua/media/articles/04_book_berdanova_vakulenko_ctrateg_chne_planuvann.pdf

22. Бойко Аліна. Планування регіонального розвитку в Україні. *Вісник КНТУ*. 2017. с. 19-35. URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2017/01/3.pdf>

23. Розробка стратегій розвитку міст в Україні: інструкція та огляд практик: Кейс-стаді. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/530/PLEDDG_strategic_planning.pdf

24. Практичний посібник з питань організації роботи органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад. Модуль 5. Стратегічний план розвитку громади. URL: <https://auc.org.ua/sites/default/files/library/mod5web.pdf>

25. Густота населення України. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Густота_населення_України.

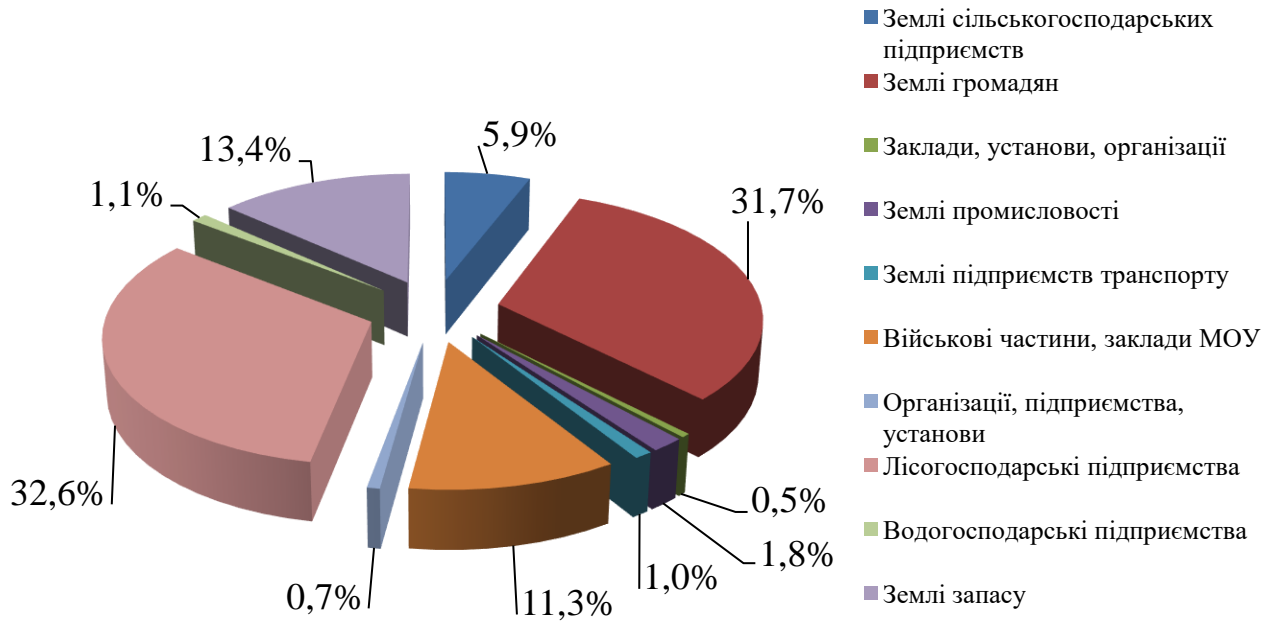
26. Рішення №3/1 «Про затвердження Програми оздоровлення та відпочинку дітей Заболоттівської селищної ради на 2021- 2025 роки» URL: <https://zabolottivska-gromada.gov.ua/docs/654834/>

27. Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2021. Вип.121. 264 С.

28. Методичний посібник для здобувачів освітнього ступеня «магістр» всіх спеціальностей денної та заочної (дистанційної) форм навчання «БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ» / В.С. Стручок –Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., –156 с. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/39196>.

29. Навчальний посібник «ТЕХНОЕКОЛОГІЯ ТА ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА. ЧАСТИНА «ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА»» / автор-укладач В.С. Стручок–Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., – 156 с. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/39424>

Структура земель Нараївської територіальної громади

Анкета

для визначення існуючих проблем розвитку громади та шляхів їх вирішення

1. Чи є достатньо комфортними умови проживання у Вашій громаді?
 - так, повністю
 - частково
 - ні
 - не можу дати відповідь
2. Які фактори, на Вашу думку, перешкоджають розвитку громади?
 - недостатність компетентності та професійного досвіду керівництва громади
 - недостатність фінансових ресурсів
 - політична спрямованість діяльності керівників громади
 - слабе реагування влади на ініціативи жителів громади
 - пасивність жителів громади
3. Як Ви вважаєте, які заходи сприятимуть розвитку бізнесу у громаді?
 - зниження податкового навантаження
 - налагодження ефективної співпраці місцевої влади з бізнесом
 - покращення інвестиційного клімату та відповідно залучення інвестицій
 - підвищення якості надання адміністративних послуг суб'єктам господарської діяльності
4. Які сфери життєдіяльності громади потребують першочергового вирішення існуючих проблем:
 - освіта
 - медицина
 - культура
 - екологія
 - житлово-комунальне господарство
 - фізкультура, спорт
5. Які заходи, на Ваш погляд, сприятимуть зростанню енергоефективності в громаді?
 - енегоаудит бюджетних установ
 - використання альтернативних джерел енергії
 - врахування громадських ініціатив у сфері енергозбереження
 - економія енергетичних ресурсів
6. Які найбільш вагомні проблеми молоді громади потребують вирішення:
 - проблеми працевлаштування
 - недостатнє ведення здорового способу життя
 - проблема організації дозвілля
 - недостатність освітнього рівня

- апатичність частини молодого населення до нових ідей та починань
- інші проблеми

7. Що є найбільш важливими проблемами, які перешкоджають ефективній організації дозвілля молоді:

- відсутність спеціально облаштованих відпочинкових зон
- відсутність сучасних спортмайданчиків
- брак уваги місцевої влади до вирішення даної проблеми
- безініціативність молоді
- шкідливі звички
- відсутність молодіжних організацій, клубів та гуртків по інтересах

8. Які найбільш актуальні проблеми розвитку дорожнього господарства та зв'язку:

проведення капітальних та поточних ремонтів доріг між населеними пунктами громади;

- ремонт вулиць сіл;
- реконструкція діючих та встановлення нових автобусних зупинок;

9. Що, на Вашу думку, є найбільш актуальними проблемами розвитку житлово-комунального господарства громади?

організація вивезення сміття;

впровадження роздільного збору сміття та пошук можливостей його утилізації;

проведення реконструкції та облаштування вуличного освітлення в населених пунктах громади;

- капітальний ремонт моста через річку Нараївка;
- упорядкування кладовищ, що знаходяться на території громади;
- реконструкція мереж водопостачання та водовідведення.

10. Чи доцільно, на Вашу думку, створити пожежну охорону у громаді?

- так;
- ні.

11. Які заходи, на Вашу думку, сприятимуть покращенню рівня медичного обслуговування у громаді?

- збільшення штату медичного персоналу;
- зростання рівня кваліфікації медичних працівників;
- покращення оснащення медичних закладів громади необхідним устаткуванням;
- забезпечення необхідними лікарськими препаратами.

12. Що, на Вашу думку, сприятиме покращенню освітніх послуг у громаді?

- придбання шкільного автобуса;
- проведення поточних ремонтів у закладах освіти;
- утеплення фасадів закладів освіти;
- проведення реконструкції системи опалення закладів освіти
- перекриття покрівлі деяких шкіл;

13. Які заходи, на Вашу думку, сприятимуть активізації розвитку фізичної культури і спорту у громаді:

- організація проведення турнірів (з волейболу, футболу, мініфутболу);
- облаштування спортивних і дитячих ігрових майданчиків в кожному селі громади;
- організація літніх спортивних та оздоровчих таборів для дітей та молоді;
- створення спортивних секцій з популярних та нових видів спорту.

14. Які заходи, на Вашу думку, є доцільними для забезпечення зростання рівня соціального захисту населення громади?

- зростання сум соціальних виплат;
- створення громадських центрів взаємодопомоги малозабезпеченим, саодиноким жителям громади, а також дітям-сиротам;
- надання допомоги у сфері реабілітації учасників АТО;
- впровадження центру психологічної допомоги жителям громади;
- інші відповіді.